

BACHELORPROEF

- Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglement -

Promotor:

dhr. Pedro De Bruyckere

Bachelorproef voorgedragen door:

Bram Kuppens

Femke Pletinckx

Julie Rottier

Lisa Scheire

2013-2014

JUNI

tot het behalen van het diploma van:

Bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs

Inhoudsopgave

1. Voorwoord.	5
2. Inleiding.	6
3. Op weg naar een beter beleid rond sociale media!	9
3.1 Definitie sociale media	9
3.2 Opmars van sociale media in België.	10
3.3 Apestaartjaren 5.	11
3.4 Belang integratie sociale media in het schoolreglement.	13
3.5 Risico's van sociale media	14
3.5.1 Cyberpesten.	14
3.5.2 Copyright.	15
3.5.3 Identiteitsfraude.	18
3.5.4 Disclaimer.	19
3.6 Kansen sociale media	19
3.6.1 Social media coach of team.	19
3.6.2 Open leercentrum (OLC).	21
3.6.3 Care to share.	23
3.6.4 Interactive crowdsourcing.	24
3.6.5 Functioneel integreren van sociale media in de les.	25
4. Onderzoek en ontwikkeling.	26
4.1 Wat is een schoolreglement?	26
4.2 Methodologie.	28
4.3 Geconsulteerde schoolreglementen.	44
4.3.1 Schoolreglementen met vermelding van sociale media.	44
4.3.2 Schoolreglementen zonder integratie van sociale media.	46
4.4 Geconsulteerde beleidsvormen van ondernemingen met sociale media.	50
4.4.1 Beleidsvormen ondernemingen met vermelding van sociale media.	50
4.5 Reglementen ondernemingen met integratie van sociale media.	51
4.5.1 Reglementering buiten het onderwijs: Verschillen tussen schoolreglementen en ondernemingen.	51
4.6 Sterkte - zwakte analyse van Vlaamse schoolreglementen en ondernemingen.	54
4.6.1 Gelijkenissen.	54
4.6.2 Sterktes.	55
4.6.3 Zwaktes.	55
4.6.4 Besluit.	56
4.7 Eerste handleiding voor het creëren van een visietekst rond sociale media.	56

4.8	Feedbackfiche en uiteenzetting evaluatiestappenplan	56
4.9	Verslag van de evaluatie van vier scholen	57
4.10	Definitieve handleiding voor het creëren van een visietekst rond sociale media.	61
4.11	Leerkrachten – en leerlingenfiche sociale media op school	61
5.	Besluit.....	62
6.	Bibliografie	63
7.	Bijlagen.....	76
7.1	Eerste versie handleiding. (Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglementen)	76
7.2	Definitieve handleiding. (Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglementen)	76
7.3	Leerkrachten – en leerlingenfiche: sociale media op school.	76
7.4	Raster scholen.....	76
7.5	Raster ondernemingen.	76
7.6	Evaluatiefiche scholen.	76
7.7	Feedbackfiche College Onze-Lieve-Vrouw Ten Doorn te Eeklo.	76
7.8	Feedbackfiche Onze-Lieve-Vrouwcollege te Zottegem.	76
7.9	Feedbackfiche Sint-Laurensinstituut te Zelzate.	76
7.10	Feedbackfiche Sint-Pietersinstituut te Gent.	76

Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglement

arteveldehogeschool
LID VAN DE ASSOCIATIE UNIVERSITEIT GENT

Promotor: Dhr. Pedro De Bruyckere
Bram Kuppens – Femke Pletinckx
Julie Rottier – Lisa Scheire

1. Voorwoord.

Wij, vier laatstejaarsstudenten van de opleiding Bachelor in het onderwijs: secundair onderwijs aan de Arteveldehogeschool, hebben een handleiding met als titel: 'Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglement' uitgewerkt. Hiermee kunnen de onderwijsinstellingen hun eigen visietekst rond sociale media uitbouwen of optimaliseren. Om deze opdracht tot een goed einde te brengen hebben wij via verschillende kanalen deskundige hulp gekregen.

Ten eerste willen wij graag onze promotor dhr. Pedro De Bruyckere bedanken voor de goede opvolging, sturing en tips in de loop van het hele academiejaar. Daarnaast willen wij ook de deelnemende scholen bedanken voor hun medewerking, dankzij hun tijd en feedback konden wij onze handleiding verder aanpassen aan de noden van het secundair onderwijs. De participerende scholen waren het College Onze-Lieve-Vrouw Ten Doorn te Eeklo, het Onze-Lieve-Vrouwcollege te Zottegem, het Sint-Laurensinstituut te Zelzate en het Sint-Pietersinstituut te Gent.

Tot slot willen wij ook onze ouders en vrienden bedanken voor hun steun en hulp doorheen het hele academiejaar.

Doorheen onze bachelorproef kan u steeds het verkorte citaat van de bron terugvinden. Als u de volledige bronvermelding wil weten, verwijzen wij u graag door naar de bibliografie achteraan onze bachelorproef.

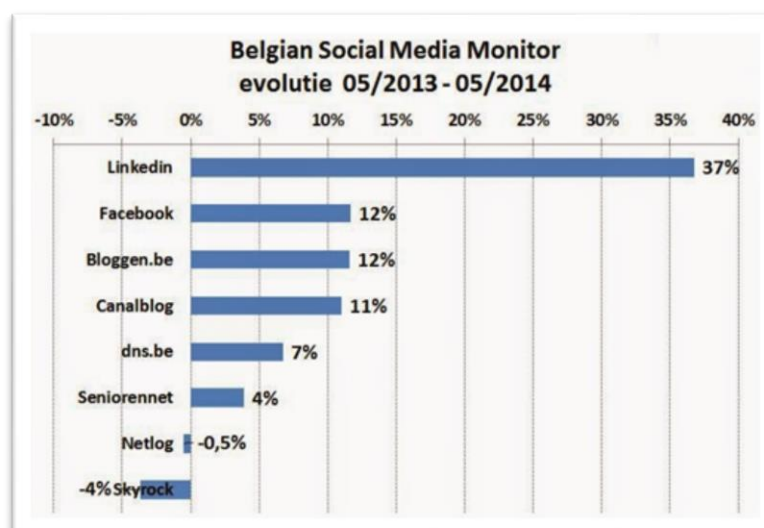
(Blog us cision, sd)

2. Inleiding.

Dankzij de schoolreglementen en de social media policies van bedrijven, die online beschikbaar waren, konden wij een duidelijker beeld scheppen over welke elementen er al te vinden waren over digitale media. Uit de resultaten van die eerste analyse blijkt dat Nederlandse scholen en Belgische ondernemingen vaak al meer hebben stilgestaan bij de invloed van sociale media op de school of op de werkvloer. Hierdoor ontstond het idee om voor de Vlaamse scholen een werkmiddel te ontwerpen om hen te ondersteunen bij het uitbouwen van een evenwichtig en weldoordacht schoolreglement rond sociale media.

In onze huidige digitale leefwereld is het gebruiken van sociale media bijna onoverkomelijk geworden. Jongvolwassenen komen meestal dagelijks met deze media in contact voor zowel privé- als schoolaangelegenheden. Dit kan positieve of negatieve gevolgen hebben op de jongeren en dus ook op het schoolklimaat, daarom is het nodig dat het schoolteam weldoordachte regels en afspraken rond digitale media opstelt. Het is de taak van de school om de leerlingen mediavaardigheden en attitudes mee te geven. Dit kunnen zij doen door een sociaalmediabeleid in te voeren op de school.

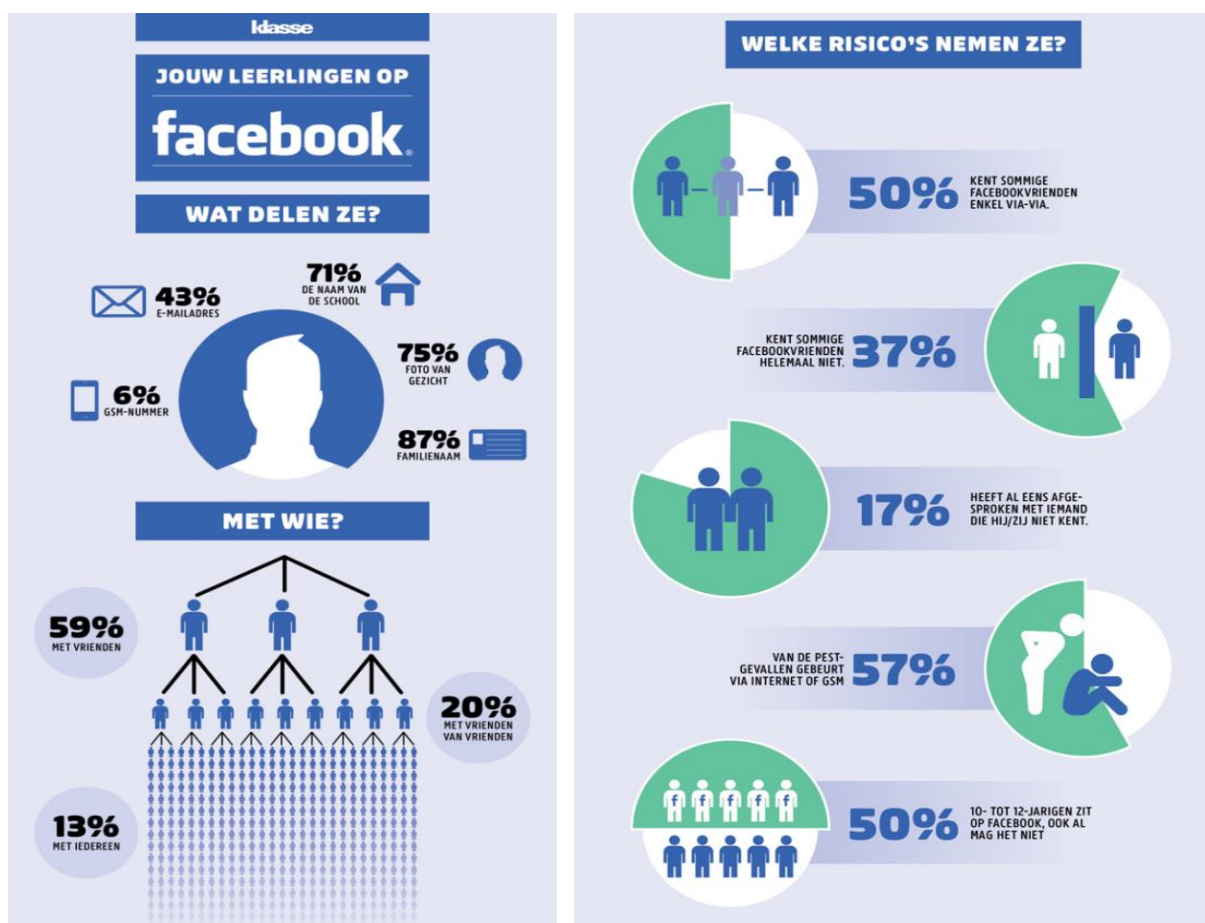
In het algemeen stellen wij vast dat de meerderheid van de scholen zeer algemene regels opstellen of letterlijk overnemen wat het overkoepelende onderwijsnet hen voorstelt. Slechts een minderheid van de Vlaamse scholen werkt al progressief aan een evenwichtige visietekst rond sociale media.

Uit de bovenstaande grafiek over de evolutie van het draagvlak van de sociale media in België kunnen we volgende elementen besluiten:

- LinkedIn blijft de sterkst stijgende community in het Belgische sociale media landschap. Hun aantal gebruikers steeg het voorbije jaar met maar liefst 37%.
- Websites zoals Facebook, Bloggen.be, Canablog.be blijven stabiel doorgroeien. De groei van het aantal accounts op deze websites bedroeg 11 tot 12%.
- Er zijn negatieve cijfers te vinden bij Netlog en Skyrock. Zij verliezen beiden respectievelijk 0,5% en 4% van hun aandeel.

Ook uit onderstaande cijfergegevens konden wij een aantal treffende elementen die van grote invloed zijn op de leefwereld van onze jeugd afleiden. De info-grafiek over Facebook bestaat uit twee delen, enerzijds toont deze aan wat en met wie de leerlingen (persoonlijke) informatie delen, anderzijds kan je enkele veelvoorkomende risico's aflezen die onze leerlingen nemen. Op basis van deze cijfers, is het vooral opmerkelijk dat de helft van de 10-12 jarigen zich al op Facebook bevindt, terwijl de minimumleeftijd van Facebook eigenlijk op 13 jaar vastligt. Zorgwekkend is ook dat 50 % van de jongeren sommige Facebook-vrienden zelfs enkel via-via kent. Verder delen tieners veel te veel van hun persoonlijke gegevens op Facebook. De meerderheid (meer dan 70%) deelt zijn of haar familienaam, naam van de school en foto's van het gezicht op de sociale netwerksite. Deze cijfers onderstrepen opnieuw het belang van een goed sociaalmediabeleid op school. (Vandoninck, 2013)

(Infografiek : jouw leerlingen op Facebook, 2013)

In de toekomst zal deze trend zich mogelijks voortzetten. Deze grafiek toont nog maar eens aan dat we de invloed van sociale media ten opzichte van onze (toekomstige) leerlingen zeker niet mogen onderschatten. Het is dan ook noodzakelijk dat de invloed van die sociale netwerksites goed wordt ingeschat en opgevolgd door zowel directie als onderwijzend personeel. Daarnaast is het belangrijk dat je als school de leerlingen niet enkel wijst op de risico's, maar zeker ook op de kansen van de nieuwe media. Het zal almaar belangrijker worden om op een efficiënte en verantwoorde manier met die media te leren omgaan.

Wij hebben geprobeerd om in onze bachelorproef een evenwichtig aantal kansen en risico's van sociale media op te nemen. Dit deden we door stimulerende en sanctionerende schoolregels uit te schrijven, alsook door het creëren van een informerende leerkrachten- en leerlingenfiche.

Voor het overgrote deel van de schoolgaande jeugd staat het schoolreglement zeer ver van hun eigen leefwereld af. Om de inhoud van het sociaalmediabeleid dichterbij onze leerlingen te brengen, besloten we een leerkrachten- en leerlingenfiche te ontwikkelen. De bondige leerkrachtenfiche met extra achtergrondinformatie kan de leerkracht inspireren om zelf op een positieve wijze nieuwe media in de klas te implementeren. De leerlingenfiche geeft de leerlingen de kans om zelf hun stem te laten horen over sociale media. Ze kunnen in samenspraak met de leerkracht relevante afspraken rond sociale media maken.

3. Op weg naar een beter beleid rond sociale media!

3.1 Definitie sociale media.

Sociale media zijn een verzamelnaam voor het geheel van online platforms waarbij de gebruikers informatie met elkaar delen, uitwisselen en tot zich nemen, waardoor de gebruikers zowel consument als producent zijn. Sociale media geven mensen de kans om online met elkaar te communiceren alsof je je in de echte wereld bevindt. Net zoals in de realiteit is groepsvorming een essentieel aspect bij sociale media. Groepsvorming houdt in dat er zowel mensen zich binnen als buiten een bepaalde groep bevinden. Ook ongewenste sociale gedragingen zoals cyberpesten maken dus deel uit van sociale media. (Schoondorp, 2014) (Leyenaar, 2014)

Als we sociale media van naderbij bekijken, kunnen we vier verschillende vormen van sociale media onderscheiden:

✓ **Sociale netwerken.**

Mensen delen en bekijken informatie via deze netwerken. Een bekend voorbeeld hiervan is Facebook.

✓ **Sociale redactionele media.**

Een vaste redactie plaatst onderwerpen online waarop de consumenten hun eigen mening kunnen geven. Een duidelijk voorbeeld hiervan is Flair.be.

✓ **Blogs.**

Een blogger plaatst op regelmatige basis blogs online, via deze blogs wil hij/zij zijn mening over de actualiteit of zijn persoonlijke levensgebeurtenissen delen met de buitenwereld.

✓ **Microblogs.**

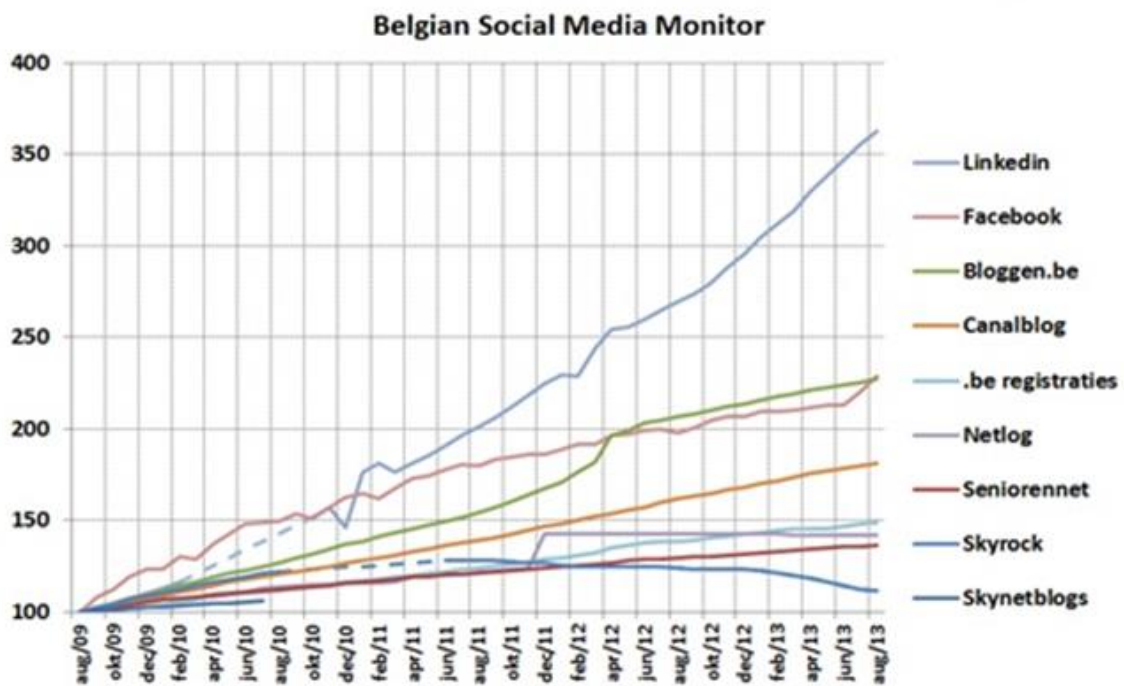
Microblogs zijn kleine berichten die gezonden worden naar een netwerk van volgers. Doordat volgers op hun beurt volgers hebben, kunnen deze berichten zeer snel een groot publiek bereiken. Eén van de bekendste voorbeelden van microblogs is Twitter.

(Schoondorp, 2014) (Leyenaar, 2014)

3.2 Opmars van sociale media in België.

Dat sociale media in België in opmars zijn, is al een hele tijd duidelijk. Zo kan u in onderstaande grafiek de evolutie opmerken in het stijgend aantal gebruikers van sociale media vanaf augustus 2009 tot augustus 2013. Elk platform heeft op de volgende grafiek een startwaarde van 100 in augustus 2009.

Sindsdien is LinkedIn de sterkste groeier, met grote voorsprong op Facebook en Bloggen.be. Websites zoals Seniorennet en Skynetblogs stijgen stabiel maar gestaag, terwijl Skyrock over zijn hoogtepunt heen is en aan populariteit verliest. De website Skyrock.com is een sociale netwerksite die zijn leden aanbiedt een profielpagina samen met een blog te ontwikkelen. Momenteel is de website beschikbaar in 14 talen, waaronder het Frans en het Nederlands.

(Peeters, sd)

3.3 Apestaartjaren 5.

De samenvatting van het onderzoek.

Facebook blijft de grootste.

Ongeveer 90% van de Vlaamse jongeren tussen de 12 en 18 jaar is in het bezit van een Facebookaccount. In vergelijking met de cijfers van 2012 zien we dus opnieuw een stijging van 10%. Daarbovenop logt ongeveer 86,2% van die jongeren elke dag in op zijn/haar account. Facebook is veruit de populairste applicatie, gevolgd door YouTube (62%), Instagram (30%) en Twitter (25%). (Apestaartjaren, 2014)

Bij jongeren tussen 9 en 12 jaar is Ketnet erin geslaagd om een grote opmars te maken als social platform. Ongeveer 43% van de kinderen bezit een account en daarmee scoren ze beter dan YouTube (42%) en Facebook (25%). (Apestaartjaren, 2014)

Privécommunicatie overheerst massacommunicatie.

Opvallend is dat het gebruiken van onlineberichtendiensten een grote toename kennen. Ongeveer 86% van de jongeren gebruikt Facebook Messenger. Concurrerende applicaties als Snapchat (49%), Skype (40%) en WhatsApp (25%) volgen op geruime afstand. Deze online berichtendiensten nemen meer en meer de plaats in van de sms en e-mail. Momenteel sturen jongeren gemiddeld 0,58 e-mails en 58 sms'en per dag. Dit lijken hoge cijfers, maar het aantal sms'en per dag is gedaald in vergelijking met vorig jaar, toen het gemiddelde nog op 71 per dag lag. (Apestaartjaren, 2014)

Arsenaal aan (persoonlijke) mediatoestellen met of zonder data-abonnement?

Uit de cijfers van het voorbije jaar blijkt dat ongeveer 86% van de Vlaamse jongeren een smartphone bezit. Op de tweede plaats bevindt zich de mp3-speler met 65% en de laptop volgt als derde met 54%. Ondertussen bezit 27% ook al zijn eigen tablet (Apestaartjaren, 2014).

Opvallend is echter dat maar 37% van de Vlaamse jongeren over een data-abonnement beschikt. Hierdoor zijn 63% van de jongeren afhankelijk van het WiFi-netwerk thuis of van een openbare hotspot. (Apestaartjaren, 2014)

Onderwijs.

Uit het Apestaartjarenonderzoek blijkt dat er nog heel wat werk is op vlak van integratie van sociale media op school of binnen de lessen. Zo blijkt dat 75% van de leerlingen vindt dat de leerkrachten te weinig gebruik maken van media in hun lessen. De leerlingen worden tegenwoordig wel vaker ingelicht over het bewaken van hun privacy-instellingen op school (41%). Bovendien leren ze vaker hoe ze kritischer moeten omgaan met online bronnen (65%) (Apestaartjaren, 2014).

Uit het verslag van het onderzoek van Apestaartjaren 5 kwamen nog de volgende tips naar voren voor iedereen die met jonge mensen werkt:

Oproep voor meer begeleiding en ondersteuning van wie met jongeren werkt.

“Mediaraven en LINC doen een oproep aan iedereen die met jongeren werkt (scholen, jeugdverenigingen, bibliotheken, welzijnsorganisaties, ...). **Experimenteer en grijp de kansen van digitale media!** Gebruik sociale media niet enkel voor massacommunicatie maar om persoonlijk met jongeren te netwerken.

Beide organisaties vragen aan de Vlaamse overheid om een ondersteunende rol op te nemen in dit verhaal. Enerzijds door voldoende **stimuleringsmaatregelen** te voorzien voor leernetwerken op alle niveaus en domeinen om kennis te delen: tips rond goede applicaties en andere tools, lespakketten, goede praktijkvoorbeelden, samen aankopen, ...

Hiernaast is het belangrijk dat de **nieuwe ministers van media, welzijn, jeugd en onderwijs** investeren in de permanente vorming van de huidige én toekomstige leerkrachten, pedagogen, sociaal werkers, CLB's, ... zodat zij meer en beter op de hoogte zijn van de mogelijkheden en risico's van digitale media. Op die manier kunnen ze jongeren beter begeleiden en hen op hun beurt stimuleren om media op een nieuwe, uitdagende en veilige manier in te zetten. En kunnen ze gepast ingrijpen wanneer het mis gaat.” (Apestaartjaren, 2014)

3.4 Belang integratie sociale media in het schoolreglement.

Een schoolreglement is geen onveranderlijke materie en is steeds onderhevig aan de veranderingen van de tijd. Het is een werkinstrument waaraan regelmatig moet worden gesleuteld. Zo zijn sommige regels verouderd of achterhaald of ontstaat er nood aan nieuwe regels en afspraken betreffende nieuwe ontwikkelingen, zoals nu het geval is met het ontstaan van de sociale media.

In onze huidige gedigitaliseerde en technologische maatschappij is het gebruiken van sociale media namelijk niet meer weg te denken. Voor de jongeren, die hiermee opgegroeid zijn, is dit gebruik vanzelfsprekend. Zij komen dagelijks in contact met deze nieuwe media. Daarom is het belangrijk om de jongeren op een verstandige en bewuste manier met deze nieuwe media te leren omgaan. Het is één van de taken van de school om de leerlingen bewust te maken van de nadelen, maar zeker ook van de voordelen van sociale media.

Wanneer we naar de voordelen van sociale media kijken, zijn deze talrijk, hoewel zij jammer genoeg vaak overschaduwd worden door de gevaren of problemen ervan. Wij leggen maar al te vaak de nadruk op de media, terwijl jongeren meer de nadruk leggen op het sociale. Jongeren overleggen namelijk constant met elkaar via sociale media tools, zoals Facebook of Twitter, over hun interesses of vrijetijdsbestedingen, maar zeker ook over school. Facebook of Instagram e.a., kunnen dus ook ondersteuning bieden bij het overbrengen van kennis tijdens de lessen.

Wat de nadelen betreft, geven jongeren - vaak onbewust – te veel van hun persoonlijke gegevens op het internet prijs. Ook het aanvoelen van de virtuele grenzen of het verleggen hiervan is een heikel punt voor velen. Cyberpesten, agressie, groepsdruk,... zijn maar een aantal voorbeelden van de mogelijke valkuilen van sociale media.

Al deze voor- en nadelen kunnen een positieve of negatieve invloed op de jongeren hebben en dus ook op het schoolklimaat. Het is één van de taken van de school om hen bewust te maken van zowel de risico's, alsook de kansen die deze media hen te bieden hebben. Verder moeten ook algemene beleefdheidsregels of netiquette rond sociale media aangereikt worden. De leerlingen moeten dus mediavaardiger of mediawijzer worden.

Scholen hebben het hier vaak moeilijk mee. Om die reden maakten wij onze bachelorproef, waarmee wij de scholen willen ondersteunen bij het ontwikkelen van een eigen afsprakenkader rond sociale media.

Die leidraad kan de scholen op weg helpen een eigen visietekst rond sociale media uit te bouwen, afgestemd op de eigen visie en het opvoedingsproject van de school en liefst ook in samenspraak met het team en de leerlingen.

3.5 Risico's van sociale media . (Facebook dislike button, 2014)

3.5.1 Cyberpesten.

Door de toenemende digitalisering wordt cyberpesten hoe langer hoe meer een groter probleem in onze maatschappij. Zoals hierboven vermeld, maakt cyberpesten een belangrijk deel uit van sociale media. Daarom is het noodzakelijk om ons grondig te informeren over deze problematiek en goed onderbouwde interventie- en preventiestrategieën te ontwikkelen om het cyberpesten op een correcte en efficiënte wijze aan te pakken.

We kunnen cyberpesten omschrijven als het opzettelijk toebrengen van socio-emotionele schade aan een individu of een groep via een vorm van elektronisch contact. De belangrijkste kanalen die hiervoor gebruikt worden zijn het internet of de gsm.

Hoewel cyberpesten via de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën verloopt, kunnen we als basis ook vertrekken vanuit het klassieke pesten, aangezien verschillende kenmerken hiervan ook terugkeren bij het cyberpesten. Zowel bij klassiek pesten als bij cyberpesten gaat het om een intentionele handeling met als doel een andere persoon of een groep te kwetsen. Een ander belangrijk kenmerk hierbij is dat er sprake moet zijn van herhaling, een eenmalige gebeurtenis wordt dus niet als 'pesten' aanzien.

(Tankink, 2013) (Vandebosch, Van Cleemput, Mortelmans, & Walrave, 2014) (Hoogwout, 2009)

We kunnen twee vormen van cyberpesten onderscheiden:

Direct cyberpesten.

Bij direct cyberpesten wordt het slachtoffer direct aangesproken met verwijten, scheldwoorden, dreigementen of roddels.

Indirect cyberpesten.

✓ **Outing.**

Er worden privégegevens of gênante, persoonlijke informatie van het slachtoffer verspreid via het internet of de gsm. Men kan ook onlinegesprekken met het slachtoffer opslaan om achteraf af te drukken of door te sturen naar een grote groep mensen.

✓ **Maskerade.**

Maskerade is het misbruiken van iemands (elektronische) identiteit. De pester gaat zich voordoen als het slachtoffer via Facebook of andere elektronische communicatiekanalen.

(Mofidi)

Wat kan je aan cyberpesten doen?

Hiervoor verwijzen wij u graag door naar de definitieve handleiding als bijlage 7.2. Hierin vindt u een verdere aanvulling rond cyberpesten met een stappenplan waarin alle stappen die moeten worden ondernomen opgesomd zijn.

(Tankink, 2013) (Vandebosch, Van Cleemput, Mortelmans, & Walrave, 2014) (Hoogwout, 2009)

3.5.2 Copyright.

Hoe ga je om met auteursrechten in het onderwijs?

Wanneer je het werk van iemand anders gebruikt of integreert in je eigen werk, dien je te allen tijde rekening te houden met:

✓ **De wet op de privacy.**

De wet op de privacy wil de burger beschermen tegen mogelijk misbruik van zijn persoonlijke gegevens. Deze wet houdt in dat je geen persoonlijke gegevens of beeldmateriaal van iemand mag publiceren zonder hiervoor de uitdrukkelijke toestemming te hebben gevraagd.

(Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer),

(BIS 4000 digi(taal) lessen: hoe omgaan met auteursrechten?, 2014)

✓ **Het citaatrecht.**

Deze wet geeft u het recht om kosteloos korte citaten uit alle soorten werk te gebruiken op voorwaarde dat u de auteursnaam en de bron kenbaar maakt. (Marie-Christine Janssens, 2014)

✓ **Het portretrecht.**

Wanneer u foto's of afbeeldingen wenst te gebruiken, dient u steeds de geportretteerden hiervan op de hoogte te brengen en hen hiervoor de toestemming te vragen. Interessant om weten: 20 jaar na het overlijden van de geportretteerden vervallen deze rechten.

✓ **De wet op de auteursrechten.**

Elk werk geniet van auteursrechtelijke bescherming, dit wil zeggen vanaf het ogenblik dat je je werk publiceert, ben je automatisch beschermd door de wet op de auteursrechten. Het is dus niet nodig om een copyrightteken bij je werkstuk te plaatsen. Opgelet, 70 jaar na het overlijden van de auteur vervallen deze auteursrechten. De wet zegt: *"Elk werk dat oorspronkelijk is en in een bepaalde vorm is gegoten, is beschermd door het auteursrecht."* (BIS 4000 digi(taal) lessen: hoe omgaan met auteursrechten?, 2014)

(Masternewmedia, 2014)

Uitzonderingen voor scholen.

Onderwijsreprografie.

Scholen betalen een vergoeding aan het Belgische beheersvennootschap Reprobel. Dit vennootschap int en verdeelt de vergoedingen voor de reprografie (het reproduceren en kopiëren van auteursrechtelijk beschermde werken), alsook voor het openbaar leenrecht.

Oplettendheid blijft noodzakelijk, ondanks de vergoeding die je als school betaalt aan Reprobel, kan je nog niet zomaar vrij gaan kopiëren. De school dient namelijk nog steeds rekening te houden met de wet van het auteursrecht.

Concreet wil dit zeggen dat de school een beschermd werk pas gedeeltelijk of integraal mag kopiëren op gelijk welke andere drager dan papier (digitaal kopiëren) als er aan de onderstaande voorwaarden is voldaan (artikel 22, §1, 4ter, auteurswet):

- ✓ De auteur heeft zijn werk openbaar gemaakt of heeft zijn toestemming gegeven om het werk te gebruiken.
- ✓ Het gebruik van het werk mag geen winstgevend doel hebben.

- ✓ De kopieën dienen enkel voor intern gebruik geconsulteerd te worden en als ondersteuning of ter illustratie bij onderwijs of onderzoek. Vergeet niet dat als door deze kopieën de aankoop van een leermiddel onnodig wordt, dit in strijd is met de wet van het auteursrecht. Het begrip 'ter illustratie bij het onderwijs' wordt niet verklaard in de wet van het auteursrecht, maar houdt zeker en vast in dat een werk kan worden gekopieerd en gebruikt in een schoolcursus om leerlingen aan te tonen hoe een auteur of componist te werk gaat.
- ✓ Wanneer de school boekfragmenten of muziekpartituren wil kopiëren, mag zij enkel korte fragmenten kopiëren. Wat de precieze lengte van een kort fragment is, wordt niet beschreven in de wet van het auteursrecht. Hierdoor hebben de onderwijskoepels en de beheersvennootschappen besloten dit zelf te definiëren als tien procent van een afgerond geheel. (Artikel 22, §1, 4bis, auteurswet) (Onderwijs Vlaanderen, 2014) (Reprobel, 2014)

Enkele nuttige tips voor scholen.

- ✓ Vraag als school telkens de toestemming van de leerlingen en/of de ouders voor het gebruik van foto's van de leerlingen. Dit kan gebeuren via de jaarlijkse goedkeuring van het schoolreglement. Gebeurt er een wijziging gedurende het schooljaar, dan wordt er aan de ouders opnieuw schriftelijke toestemming gevraagd via een apart schrijven.
- ✓ Persoonlijke gegevens van leerlingen of leerkrachten worden nooit op de schoolwebsite geplaatst. Tenzij daar een consensus over bestaat en zij daar een schriftelijke toestemming hebben voor gegeven. (BIS 4000 digi(taal) lessen: hoe omgaan met auteursrechten?, 2014)
- ✓ Publiceer je de voor- en achternaam van een leerling, voeg dan geen foto van hem of haar toe, tenzij je hiervoor uitdrukkelijk de schriftelijke toestemming hebt gevraagd en gekregen.
- ✓ Gebruik je een foto van een leerling(e), vermeld dan nooit voor- of achternaam van de leerling(e), tenzij je hiervoor uitdrukkelijk de schriftelijke toestemming hebt gevraagd en gekregen.
- ✓ Gebruik op de schoolwebsite een algemene panoramafoto, een detailopname uit de klas of ingescand lesmateriaal in plaats van detailfoto's of persoonlijke gegevens van leerlingen en /of leerkrachten.

3.5.3 Identiteitsfraude.

Phishing.

Phishing of online identiteitsdiefstal is een vorm van identiteitsfraude. Dit houdt in dat fraudeurs op een illegale wijze jouw persoonlijke gegevens (bv. wachtwoorden, gebruikersnamen of bankgegevens) trachten te bemachtigen. Het zijn namelijk gouden tijden voor oplichters, aangezien zij met één simpele muisklik zeer veel nepmails kunnen verzenden. In deze e-mails staan er meestal links naar schijnbaar betrouwbare sites, waarin er gevraagd wordt naar jouw persoonlijke gegevens of bankgegevens. (Microsoft, 2014) (Marian Merritt, 2014)

Hoe kan je phishing herkennen?

Elke dag duikt er wel een nieuwe vorm van phishing op, daarom is het zeer moeilijk om dit op te merken. Hieronder enkele basiskenmerken van online identiteitsfraude:

- ✓ Voor een relatief kleine inspanning belooft de verzender jou een grote som geld;
- ✓ Er staan veel spellingsfouten in de e-mail;
- ✓ Men deelt je onverwachts mee dat je account zal afgesloten worden, tenzij je je persoonlijke gegevens doorgeeft. (Microsoft, 2014)

Hoe kan je jezelf beschermen tegen phishing?

- ✓ Zorg voor een goede virusscanner en firewall;
- ✓ Stel de spamfilter zo in dat elke mail die de naam van een bank draagt automatisch verwijderd wordt. Als een bank iets belangrijk wil meedelen, zal men dit nooit via e-mail doen. (Stroobants, 2014)

Pharming.

Een andere vorm van identiteitsfraude is pharming, waarbij jouw internetverkeer met een bepaalde server ongemerkt omgeleid wordt naar een andere server. De internetgebruiker komt dus nietsvermoedend op een nepwebsite terecht, bijvoorbeeld een fictieve website van de bank.

(Stroobants, 2014) (Wikipedia, 2014)

Hoe kan je jezelf beschermen tegen pharming?

- ✓ Veel banken maken gebruik van een *extended validation certificate*. Deze kan je terugvinden in het eerste gedeelte van de internetadresbalk. Wanneer dit gedeelte groen gekleurd is, dan weet de gebruiker dat hij zich op de juiste, veilige site bevindt. (Stroobants, 2014)

- ✓ Via Windows Internet Explorer kan je gebruikmaken van de Smartscreen-filter. Deze filter waarschuwt je tegen mogelijk onveilige sites. (Microsoft, 2014)

3.5.4 Disclaimer.

Maak gebruik van een disclaimer in je mailverkeer voor school. Met de disclaimer geef je aan dat je in eigen naam spreekt en voor wie jouw mail bestemd is. Indien de mail niet bij de juiste bestemming terecht komt, zal de verzender verwittigd worden door de ontvanger. Vervolgens zal de ontvanger de mail verwijderen. Spoor je leerlingen aan om een disclaimer toe te voegen aan hun handtekening van een standaardmail. (Heilig-Hartcollege Waregem, 2013-2014)

3.6 Kansen sociale media . (Facebook like thumb)

Uiteraard brengen de digitale media zeer veel mogelijkheden met zich mee. Die worden helaas nog te vaak overschaduwd door de risico's die sociale media inhouden. Het is belangrijk dat ook de kansen van sociale media voldoende benadrukt worden in de visietekst van de school.

Zoals Remco Pijpers, directeur 'stichting Mijn Kind Online' ook al verwoordde: *“ Vroeger lag het accent op de risico's van de nieuwe media, langzaam aan verschuift dit in de richting van de kansen die de sociale media ons te bieden hebben. Uiteindelijk zal er een balans bereikt worden. Scholen hebben wel hulp nodig om die balans te vinden.”* (Smid, 2011)

3.6.1 Social media coach of team.

De social media coach of team is het aanspreekpunt bij vragen of problemen rond sociale media op school. De coach of het team volgt de evoluties betreffende sociale media op de voet.

Mogelijke verantwoordelijken die de coach of het team op zich kunnen nemen zijn:

- ✓ Het opstarten van projecten rond sociale media;
- ✓ Het ondersteunen van de leerlingen bij hun ontwikkeling van mediavaardigheden;
- ✓ Het integreren van regels of afspraken rond sociale media in het schoolreglement, rekening houdend met het pedagogisch beleid van de school en bij voorkeur in overleg met het team en de leerlingen;
- ✓ Het oplossen van problemen rond sociale media;

- ✓ Het sensibiliseren van het onderwijzend personeel en de leerlingen voor de risico's die nieuwe media kunnen inhouden (bv. privacy regels sociale netwerksites samen leren correct instellen);
- ✓ Het bewustmaken van de kansen van sociale media;
- ✓ Leerkrachten die al mediavaardig voor hun klas staan, de kans geven om op een personeelsvergadering uitleg te komen geven over eigen ervaringen.

(Building community capacity, sd)

Over welke competenties moet een media coach of team beschikken?

Een media coach of team moet uiteraard erg geïnteresseerd zijn in de ontwikkeling van sociale media binnen het onderwijs. Belangrijke vaardigheden voor een coach of team kunnen zijn (Blomme & Roegis, 2014):

- ✓ Organisatietalent,
- ✓ Coaching talent,
- ✓ Kritische ingesteldheid,
- ✓ Creativiteit,
- ✓ Sociaal-maatschappelijk bewustzijn,
- ✓ Deskundig in pc-toepassingen en sociale mediafora,
- ✓ Flexibel,
- ✓ Gedrevenheid.

Hoe kan je als school mediawijsheid van je leerlingen aanmoedigen?

Het ontwikkelen van mediavaardige competenties bij leerlingen kan op verschillende wijzen worden aangepakt, op voorwaarde dat de leerkrachten zelf mediawijs zijn (Selhorst, 2014).

Enkele voorbeelden ter inspiratie:

- ✓ Een apart vak mediawijsheid integreren in het lessenrooster,
 - ✓ Mediawijsheid vakovershrijdend aanpakken,
 - ✓ In bepaalde lessen kan mediawijsheid op een thematische manier aan bod komen.
- (Selhorst, 2014)

Kan je in België een opleiding mediacoach volgen?

Ja, in België kan je zeker en vast een opleiding tot mediacoach volgen. In Vlaanderen kan je hiervoor terecht bij het Mediacoach-project LINC. In Wallonië en Brussel wordt er een opleiding georganiseerd door Media Animation. Dankzij de Evens Foundation en de Vlaamse overheid (departement Onderwijs) die dit project financieren, kan deze nieuwe opleiding georganiseerd worden. Verder wordt er hierdoor ook een samenwerking tussen het Mediacoach-project LINC en Media Animation opgestart. (LINC, 2014)

Mediacoach-project LINC en Media Animation zijn allebei speciaal ontwikkeld voor professionals die samenwerken met jonge mensen en die nieuwe media willen opnemen in hun werkpraktijk. De opleiding bestaat uit zowel een theoretisch luik waarin er verschillende digitale media aan bod komen, alsook een praktijkgericht luik, waarin men zelf actief aan de slag gaat met de nieuwe media. Het is de bedoeling dat je na het volgen van deze opleiding zelf goede mediaprojecten voor leerlingen, aangepast aan hun leefwereld en interesses, kan uitbouwen.

Ben je geïnteresseerd in deze opleiding? Neem dan zeker eens een kijkje op onderstaande links:

- ✓ Mediacoach-project LINC: <http://www.linc-vzw.be/praktische-informatie-mediacoach-2014-1>
- ✓ Media Animation: <http://www.media-animation.be/MediaCoach-2014.html>

(LINC,2014) (Media Animation, 2014)

3.6.2 Open leercentrum (OLC).

Wat is een open leercentrum?

Open leercentra (OLC) kunnen een belangrijke rol spelen bij de integratie van digitale media in het onderwijs. Een OLC is een lokaal, volledig uitgerust met computers of andere technologische apparaten. Onderwijzend personeel of leerlingen kunnen hier altijd terecht om begeleid of zelfstandig te werken en kunnen op die manier vrij gebruik maken van de aanwezige apparatuur en educatieve software.

De aanwezigheid van een ervaringsdeskundige, zoals een media coach, is zeker een meerwaarde. Die kan de nodige technische of pedagogische ondersteuning geven aan de leerlingen, indien dit nodig zou zijn. Op deze manier krijgen de leerlingen de kans om op een zelfstandige wijze en onder een goede begeleiding, mediavaardigheden te ontwikkelen. (VVKSO, 2014) (KlasCement.be, 2014)

Ook software speelt een belangrijke rol bij de integratie van digitale media of apparatuur op school. Hieronder kan je een zeer interessant fragment uit het leerplan informatie - en communicatietechnologie:

Leerplan geldig voor het vak Informatie- en communicatietechnologie (eerste graad a-stroom).

Software speelt een rol van doorslaggevende aard bij de implementatie van ICT. Er kan geen enkele twijfel over bestaan dat scholen en leerkrachten uitsluitend horen te werken met legaal verworven software. Niet alleen is deze wettelijk de enige correcte benadering, maar bovendien noopt de voorbeeldfunctie die de school en de leerkracht ook op dit vlak speelt haar tot deze houding. Beiden horen hun steentje tot deze houding bij te dragen in de strijd tegen de gangbare auteursrechtelijke normvervaging bij jongeren. (Bron: Leerplan D/2009/7841/048)

Kansen open leercentrum.

- ✓ De mogelijk de leerlingen begeleid zelfstandig te laten leren;
- ✓ Er is een grote hoeveelheid lesmateriaal, software, e.a. in het leercentrum voorzien;
- ✓ Er kunnen zeer veel verschillende werkvormen toegepast worden;
- ✓ OLC biedt de mogelijkheid tot differentiatie, bijvoorbeeld het begeleiden van zwakkere leerlingen of BZL voor een sterkere leerling;
- ✓ De leerlingen leren verschillende digitale tools kennen onder de deskundige begeleiding van een informaticaleerkracht of social media coach.

(KlasCement.be, 2014) (VVKSO, 2014)

Reglementering in het open leercentrum.

Een reglementering voor het open leercentrum is zeker vereist. Deze kan opgesteld worden in samenspraak met directie, onderwijzend personeel en het mediateam van de school.

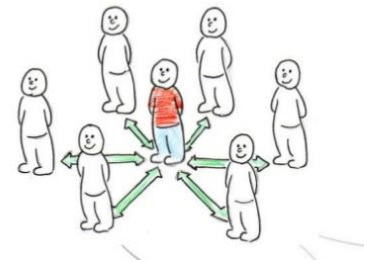
Hier enkele inspirerende voorbeelden van mogelijke regels:

- ✓ Multimedianeetwerk dient uitsluitend voor educatieve doeleinden gebruikt te worden;
- ✓ Het is niet toegelaten om zonder toestemming van de begeleidende leerkracht programma's te downloaden of te installeren op de schoolcomputers;
- ✓ In het open leercentrum wordt er niet gegeten of gedronken;
- ✓ Als je doelbewust schade toebrengt aan de apparatuur uit het OLC, kan je een geldboete aangerekend worden. (KlasCement.be, 2014)

3.6.3 Care to share.

De jongeren van vandaag spenderen meestal veel van hun vrije tijd online. Via diverse sociale media kanalen via Facebook, Twitter, Whatsapp, e.a. communiceren zij niet alleen over hun persoonlijke interesses en belevenissen maar ook over schoolaangelegenheden. Zeer vaak werken zij via deze onlineplatforms met elkaar samen om hun schoolopdrachten tot een goed einde te brengen. Ze wisselen ideeën, problemen en inzichten met elkaar uit. Door dialoog en interactie bouwen ze samen kennis op. Net zoals in de realiteit, is er in deze digitale leefwereld sprake van groepsvorming. Door elkaar online te helpen, stijgt het wij-gevoel tussen de lerenden.

Deze vorm van participierend leren via apps biedt zeker mogelijkheden en kansen voor de scholen en mag zeker niet onbenut gelaten worden. (Moekotte & Simons, 2014) (Beemt, Wetenschappelijk centrum lerarenonderzoek: netwerklernen, 2014)

(Beemt, Netwerklernen)

Hoe kan je het actief delen van informatie stimuleren?

Uit verschillende studies is al vaak gebleken dat studenten vertrouwen wat vrienden of bekenden hen aanraden. Daarom is het interessant om niet enkel als school interessante inzichten of ideeën te gaan delen, maar de leerlingen zelf ook aan te sporen om dit te doen. (Haren, 2014)

- ✓ **Stimuleren van het winnaarsinstinct.**

Als school kan je het delen van informatie stimuleren door een competitie-element te implementeren. (Haren, 2014)

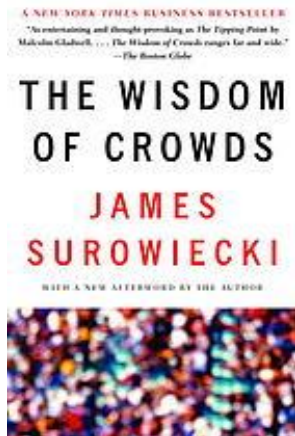
- ✓ **Betrokkenheid.**

Toon dat je als school nauw betrokken bent bij de informatie-uitwisseling. (Haren, 2014)

- ✓ **Belonen.**

Als school kan je de 'delers' belonen met een kleinigheid om hen te bedanken voor hun positieve input en zo ook de 'niet-delers' te stimuleren om deel te nemen. (Bijvoorbeeld: een leuke oppepper in de examenperiode) (Haren, 2014)

3.6.4 Interactive crowdsourcing.

(Surowiecki)

Interactieve crowdsourcing is een vorm van participerend leren. Personen gaan met elkaar in discussie en wisselen informatie uit om zo tot de oplossing van een bepaalde probleemstelling te komen. James Surowiecki kwam eerst op de proppen met deze term en beschreef dit uitvoerig in zijn boek 'The wisdom of crowds'. Surowiecki meent dat een grote groep leken in bepaalde omstandigheden soms meer kunnen verwezenlijken dan enkele deskundigen, aangezien zij allemaal verschillende interesses en vakgebieden hebben. Het World Wide Web en sites zoals Wikipedia zijn een schoolvoorbeeld van crowdsourcing. Op het internet is er een enorm brede waaier aan informatie van zowel leken als voor deskundigen verzameld.

Via sociale media platforms, zoals Vine en Weebly, kan je de leerlingen de opdracht geven om samen aan een gemeenschappelijke taak te werken. Ook een klasblog over een bepaald lesthema is een vorm van crowdsourcing. Via deze vorm van 'online delen' worden verschillende vaardigheden getraind. De leerlingen maken kennis met verschillende soorten digitale media en leren als team een gemeenschappelijke opdracht tot een goed einde te brengen. (Bos, 2014)

(Samenwerken.nu, 2014)

3.6.5 Functioneel integreren van sociale media in de les.

Jongeren die met digitale media zijn opgegroeid, communiceren op regelmatige basis met elkaar via online tools over hun vrije tijd en zeker ook over school. Deze media sluiten nauw aan bij hun leefwereld en kunnen hen daardoor extra motiveren om goed mee te werken tijdens de lessen. Het is daarom opportuun om ernaar te streven deze digitale media op een functionele, efficiënte wijze te implementeren in de lespraktijk. Het gebruiken van die nieuwe media, mag echter geen doel op zich worden. Zet deze enkel in als ze écht een meerwaarde voor de les vormen. Het is niet de bedoeling dat ze als louter amuserend element worden ingezet, maar eerder als extra hulp om te groeien in de vakkennis. (Schoondorp, 2014)

In onze handleiding 'Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglement' kan je concrete voorbeelden terugvinden, die je als school kunnen inspireren om zelf mediavaardige activiteiten uit te denken.

Concrete voorbeelden rond sociale media (zie ook handleiding).

Facebook
(Facebook)

Facebook is afgetekend het populairste medium onder tieners. Bijna elke leerling heeft een account en dat is ook bruikbaar in de klas. Bij lessen over Griekse helden in de Oudheid, vroeg een leraar hen te zoeken naar moderne helden. Scholieren postten enthousiast artikelen binnen een speciale Facebookgroep, deelden foto's en gaven commentaar op elkaars bijdragen.

Bijvoorbeeld plaats berichten met nieuwtjes, vraag medewerking van de ouders en feedback op schoolontwikkelingen. Ook kun je doorlinken naar de schoolwebsite en zo nieuwsberichten of brieven delen. Neem het in het sociale mediaprotocol op tot wie de school zich richt (Aaken, 2014).

Twitterhashtags voor schooldoeleinden
(Twitter)

Twitter is een sociaal netwerk waarop men snel en gemakkelijk boodschappen of tweets kan posten. Deze tweets kunnen maximaal 140 karakters lang zijn. Kenmerkend voor deze boodschappen op Twitter zijn de hashtags (#), via deze hashtags kan de twitteraar een bepaald onderwerp aan zijn tweet verbinden. Via de uitgebreide zoekfunctie op het sociale netwerk kan men zoeken naar hashtags, personen of woorden. (Jan-Willem, 2014).

Twitter kan men op verschillende, interactieve manieren inzetten binnen de lessen. Zo kan men bijvoorbeeld een leerling feedback laten twitteren over een (gemaakte) spreekbeurt of kunnen de leerlingen vragen stellen aan de vakleraren of klasgenoten via een klastwitteraccount (Aaken, 2014).

Whatsapp – groep
(WhatsApp)

Via Whatsapp kan men gratis foto's, bestanden en berichten met elkaar delen. Deze app. kan gebruikt worden om te communiceren met men leerlingen en/of ouders waarvan men bijvoorbeeld klastitularis is (Aaken, 2014).

Instagram
(Instagram)

Met de populaire app. 'Instagram' kan men gemakkelijk en snel mooie foto's met de smartphone maken. Instagram kan op tal van manieren nuttig in de klas ingezet worden. Men kan bijvoorbeeld een fotoproject opstarten met de leerlingen voor het vak Plastische Opvoeding (Aaken, 2014).

Het is echter wel enorm belangrijk om bij het aanmaken van een Instagram-profiel de leerlingen ervan bewust te maken dat ze zeker de gebruikersvoorwaarden grondig moeten controleren vooraleer ze deze accepteren. Vanaf 16 januari 2013 heeft Instagram deze namelijk zo aangepast dat indien men de voorwaarden gewoon accepteert, Instagram jouw privéfoto's zomaar mag en kan gebruiken voor commerciële doeleinden.

4. Onderzoek en ontwikkeling.

4.1 Wat is een schoolreglement?

Bij wet zijn schoolbesturen, met uitzondering van de ziekenhuisscholen, verplicht om een schoolreglement op te stellen dat de betrekkingen tussen het schoolbestuur, de ouders en de leerlingen vastlegt. De wetgeving verschilt tussen het kleuteronderwijs, het lager onderwijs, het secundair onderwijs, het onderwijs aan huis, enz. Bijkomend bestaan er ook verschillen tussen het officieel en gesubsidieerd vrij onderwijs. Het schoolreglement (alook het pedagogisch project van de school) neemt de internationaalrechtelijke en grondwettelijke beginselen inzake de rechten van de mens en van het kind in acht. (Edulex Wetgeving en omzendbrieven voor het Vlaamse Onderwijs, 2013)

Een schoolreglement legt de fundamenteën van een school bloot. Het geeft informatie over de normen en waarden die worden nagestreefd. Het doel van elk schoolreglement is dat er een goed contact ontstaat tussen directie en ouders; dit leidt vervolgens tot wederzijds vertrouwen. Zo ontstaat er een goede communicatie met ouders, waardoor veel conflicten vermeden kunnen worden. (Klasse voor ouders, sd.)

In het schoolreglement wordt ook vastgelegd wat het gevolg is van bepaalde handelingen van leerlingen. Elke leerkracht dient gemaakte afspraken consequent toe te passen om discussie of onduidelijkheden te vermijden. Geen enkele overtreding blijft zonder negatieve gevolgen. Binnen de school is collegialiteit cruciaal. Het personeel dient pedagogisch op één lijn te staan zodat de structuur gewaarborgd blijft en er transparantie naar de leerlingen toe is. (Teitler & P, 2013)

Er zijn concrete voorbeelden van een mogelijke sanctie voor wie zich niet aan de afspraken houdt. Bij de afspraken van het instituut Mariaburcht Stevoort (2013-2014) vinden we het volgende terug: · *Tijdens de les kan je uitgesloten worden tot het verder gebruik van de computer. Tussen de middagpauze word je de toegang tot het lokaal onzegd als je de afspraken niet nakomt. Aangebrachte vernielingen worden betaald door wie de schade veroorzaakte. Bij vernieling of fraude wordt een sanctie toegepast zoals het schoolreglement het voorschrijft.*

(Schoolreglement instituut Mariaburcht Stevoort, 2013 - 2014)

Voor alle duidelijkheid, het is wel de directeur die als eindredacteur optreedt voor het opstellen van een schoolreglement maar de regels en afspraken die vastgelegd of gewijzigd worden, worden altijd in samenspraak met de lokale schoolraad overlegd. In dit orgaan is er ook een vertegenwoordiging van ouders en leerlingen aanwezig.

Een reglement wordt immers makkelijker aanvaard en nageleefd wanneer de regels worden vastgelegd door zowel leerkrachten, directie, ouders én leerlingen. Het is dan ook belangrijk dat een ouder voor zijn of haar mening uitkomt, wanneer die niet akkoord gaat met een passage uit het schoolreglement. Dan kan men eventueel de directie of een lid van de schoolraad aanspreken en bespreken met welke passage men niet akkoord gaat. Een school is een levend orgaan, dat mee moet met zijn tijd en dus moet evolueren. (Klasse voor ouders, sd.)

De volgende **drie** onderdelen moeten zeker in het schoolreglement van het secundair onderwijs aanwezig zijn:

1. Het studiereglement: Wat is het studieaanbod? Hoe schrijven leerlingen zich in? Hoe evalueert de school? Hoe vangt ze studieproblemen op? Hoe kunnen ouders reageren tegen de beslissing van de klassenraad? (Klasse voor ouders, sd.)

2. Het ordereglement: regelt een goede samenwerking tussen alle leerlingen en leerkrachten. Het ordereglement omvat aanwijzingen inzake de eisen die een schoolbestuur vastlegt op het vlak van de orde die in de school dient te heersen. (Klasse voor ouders, sd.)

Concrete voorbeelden van ordemaatregelen:

Een verwittiging; strafwerk; de tijdelijke verwijdering uit de les (je meldt je dan onmiddellijk bij de directeur of zijn afgevaardigde); een alternatieve ordemaatregel; tegen een ordemaatregel is geen beroep mogelijk. (Edugo, Lochristi, 2013-2014).

3. Het tuchtrecht: Wat kan de school doen als een leerling zich zo gedraagt dat de lessen of zelfs het opvoedingsproject van de school in het gedrang komen? (Klasse voor ouders, sd.)

Anders dan het ordereglement, slaat het tuchtrecht op situaties die zich in een school kunnen voordoen waarbij leerlingen zich zo gedragen dat het ordentelijk verstrekken van het onderwijs en/of het opvoedingsproject van de school in het gedrang worden gebracht, of gevaar lopen, enz. (Klasse voor ouders, sd.)

Daarnaast maakt elke school volgens de eigen schoolcultuur afspraken over gedrag en houding, orde, kleding, inspraak van ouders en leerlingen, spieken, verboden voorwerpen, kosten enz. De school is verplicht de betrokken personen te informeren over zaken die in het schoolreglement staan: op deze plaats in het schoolreglement kan de school dus afspraken formuleren rond afspraken “sociale media” voor de leerlingen. (Klasse voor ouders, sd.) Praktisch gezien kan de school echter ook opteren voor een aparte rubriek of visietekst rond ‘sociale media’ binnen het schoolreglement. Dit kan handiger zijn om er concreet mee aan de slag te gaan.

4.2 Methodologie.

4.2.1 Bij wie, waar en op welk moment moeten er nieuwe gegevens worden verzameld en moet dat eenmalig of juist meermalig gebeuren? (Het onderzoeksdesign) (van der Zee, 2012).

4.2.1.1 Onderwerp bepaling.

Afbakening van het onderwerp waarover wij willen werken.

In onze huidige gedigitaliseerde en technologische maatschappij is het gebruik van sociale media niet meer weg te denken. Voor de jongeren die hiermee zijn opgegroeid is het gebruik ervan meestal vanzelfsprekend. Doordat sociale media zo'n grote impact hebben op de jongeren is het belangrijk om de jongeren op een verstandige en bewuste manier met deze media te laten omgaan. Hierdoor werden we geïnspireerd om een thema uit te werken rond 'sociale media'.

Specifieke probleemstelling definiëren.

Een van de hoofdtaken van de scholen is om de leerlingen bewust te maken van de voor- en nadelen van sociale media. Zij hebben namelijk nood aan structuur, duidelijke regels, afspraken en eveneens een duidelijke afbakening van de grenzen. Daarom creëerden wij een handleiding over mogelijke afspraken en richtlijnen rond sociale media in het schoolreglement.

Algemeen studiegebied.

Vroeger lag het accent eerst en vooral op de risico's, maar langzaam aan verschuift dit richting de kansen. Wij proberen met ons onderzoek te achterhalen op welke manier sociale media een positieve meerwaarde kan betekenen voor de school. Dit kan bijvoorbeeld als ondersteuning bij het overbrengen van kennis tijdens de lessen. Hierbij denken we aan het feit dat scholen zich kunnen laten inspireren door 'Flipped classroom'. Dit houdt in dat de leerlingen filmpjes met de geziene leerinhoud van de leerkrachten kunnen bekijken om hun opdrachten te maken of om de leerinhoud voor het examen in te studeren.

Bijzonder studiegebied.

De mate waarin sociale media al geïntegreerd wordt in de schoolreglementen, hebben wij onderzocht via een grondige analyse van 30 scholen uit het confessioneel onderwijs (VVKSO) en het niet-confessioneel onderwijs (gemeenschapsonderwijs, het stedelijk – en het provinciaal onderwijs) maar ook de methodescholen. Wij lieten ons bovendien inspireren door de social media policies van de bedrijven.

Op basis van het raster en onze aantekeningen hebben wij een eerste versie van een handleiding over mogelijke afspraken rond sociale media opgesteld. De handleiding werd door een aantal scholen geanalyseerd en geëvalueerd naar bruikbaarheid en begrijpelijkheid. De verkregen feedback hebben we nadien verwerkt in de definitieve eindversie.

4.2.1.2 Opstellen inhoudsopgave.

Onze eerste opdracht bestond uit het maken van een ruwe inhoudsopgave. Het was niet eenvoudig om deze inhoudsopgave zomaar op te stellen. Daarom kozen we ervoor om elk individueel een lijst op te stellen en die vervolgens af te printen, naast elkaar te leggen en te vergelijken. Hieruit vloeide onze eerste versie van de inhoudsopgave. Deze versie is de basis voor onze evoluerende bachelorproef. Het is dan ook realistisch om te beseffen dat we gedurende ons onderzoek nog andere inzichten zullen vergaren waardoor de eindversie van deze inhoudsopgave er waarschijnlijk volledig anders zal uitzien dan de eerste versie.

4.2.2 Met welke ‘instrumenten’ worden die gegevens verzameld? (Meetinstrumenten)

In methodologische zin, zijn er vijf vormen van ‘meten’ te onderscheiden (van der Zee, 2012).

4.2.2.1 Fasen van ‘meten’.

Observeren.

Wij hebben Vlaamse en Nederlandse schoolreglementen via het internet opgezocht. Binnen deze schoolreglementen zijn wij op zoek gegaan naar de onderdelen rond sociale media. Op basis van deze schoolreglementen stelden wij een raster op, waarin alle verschillende elementen of topics werden opgenomen. Wanneer een reglement een bepaald topic opgenomen had, werd dit aangeduid in het raster. Zo konden wij een mooi overzicht maken van de verschillende elementen die veel, weinig of niet in de Vlaamse of Nederlandse schoolreglementen voorkwamen.

Ondervragen.

Testen van de handleiding (doelgroep: secundair onderwijs)

Op basis van het raster hebben wij een handleiding ‘Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglement’ ontwikkeld.

Met deze handleiding zijn wij bij enkele scholen te rade gegaan om onze bachelorproef te verrijken met hun knowhow:

- ✓ College Onze Lieve Vrouw Ten Doorn Eeklo,
- ✓ Onze-Lieve-Vrouwcollege Zottegem,
- ✓ Sint-Pietersinstituut Gent,
- ✓ Sint-Laurensinstituut Wachtebeke – Zelzate.

Elke school kreeg een ‘ruwe’ versie van de handleiding met de daarbij horende begeleidingsbrief en een feedbackfiche. Gedurende een maand kreeg elke school de tijd om het eigen schoolreglement te analyseren en te toetsen aan ‘Wat wordt er in ons reglement al dan niet vermeld over sociale media?’. De tips en opmerkingen van de verschillende scholen werden nadien verwerkt om zo tot een definitieve handleiding te komen. Deze handleiding kan voor elke school hulp bieden in het opstellen van een reglement rond sociale media.

Overschrijven.

Primaire analyse.

Wat is een schoolreglement?

Wij hebben het ontstaan, inhoud en betekenis van het schoolreglement opgezocht, gelezen en beschreven in onze bachelorproef.

We gingen op zoek naar bronnen op het internet die meer uitleg konden verschaffen over wat een schoolreglement exact inhoudt. Het werd al snel duidelijk dat dit onderdeel groter was dan voorzien.

Schoolreglementen in Vlaanderen.

Daarnaast hebben we een heel aantal schoolreglementen uit Vlaanderen opgezocht, gelezen en de kern daarvan verwerkt in onze bachelorproef. Wij hebben ook een aantal protocollen inzake sociale media van enkele algemeen gekende bedrijven in België opgezocht, gelezen en kernachtig verwerkt in de bachelorproef.

Secundaire analyse.

Overzicht: kaart Vlaanderen.

Aangezien we weinig overzicht hadden qua ligging van de verschillende scholen in het algemeen document, besloten we om een kaart op te stellen van Vlaanderen met alle betrokken scholen.

Dit om ervoor te zorgen dat onze steekproef voldoende spreiding kende binnen de scholen voorzien per provincie. Ons streefdoel per provincie was minimum vijf scholen. We kozen ervoor om deze scholen op te delen in drie verschillende kleuren:

- ✓ Scholen met integratie van sociale media,
- ✓ Scholen zonder integratie van sociale media,
- ✓ Scholen met beperkte integratie van sociale media.

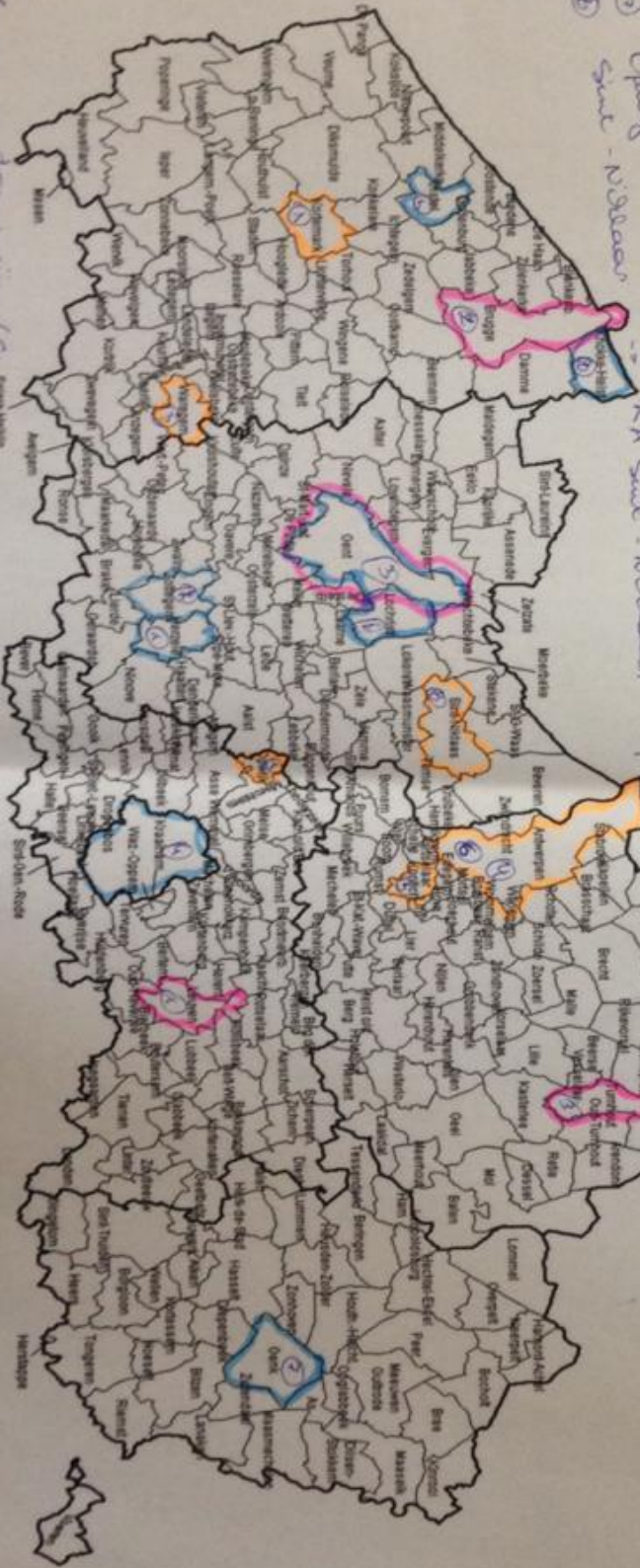
WEL sociale media

- ① Kortmarkt -> NHI
- ② Exen -> Sine jonginstudent
- ③ Wasegen -> Hiding Hart college
- ④ Amuegen -> Gemeenschap VTI
- ⑤ Konkut -> VTI Konkut
- ⑥ Amuegen -> De Boven
- ⑦ Opwijk -> VKO Katholieke Ridderwinkelaar
- ⑧ Sint-Niklaas -> KA Sint-Niklaas

- ① Harele -> Alleen Harele
- ② tottogen -> Alleen tottogen
- ③ Gendenge -> Alleen Gendenge
- ④ Bureel -> Alleen Bureel
- ⑤ Gistel -> Alleen Gistel
- ⑥ Zekirke -> Tange
- ⑦ Leut -> Kyum leut
- ⑧ Kuobla -> Ome Kure Via Tea Dine

WEL sociale media

- ① Keunen -> Kommeny (Saten)
- ② Bungee -> Giedo Gendeng (Saten)
- ③ Turelout -> De Agendeng (Tureit)
- ④ Gure -> De Vingard (Fureit)

Genereren.

Methodologie.

Voor dit onderdeel gingen we op volgende wijze te werk om een zo kwalitatief mogelijk product af te leveren, gebaseerd op het concept van Investigator triangulatie:

- ✓ Per twee werd er naast elkaar aan dit onderdeel gewerkt.
- ✓ Beide versies werden doorgestuurd naar dhr. De Bruyckere.
- ✓ Na feedback én overleg hebben we de beide versies samengevoegd tot één document. We lieten ons inspireren door de website <http://www.hulpbijonderzoek.nl/analyseplan/>. Die website kon een antwoord bieden op al onze vragen rond het gebruik van de methodologie. Elk onderdeel werd stapsgewijs aangevuld met alle zaken die we hebben ondernomen om onze bachelorproef tot een goed einde te brengen. Daarnaast hebben we ook alle resultaten van onze analyses, die we doorheen het hele jaar hebben verzameld, verwerkt in de methodologie.

Raster.

De volgende stap in het proces was het opstellen van een raster om tot een globaal overzicht te komen van de verzamelde gegevens. Hierbij werden alle elementen opgelijst van sociale media in de reglementen en/of richtlijnen (verticaal) en de scholen (horizontaal).

Werkwijze:

- ✓ Per twee werd aan dit onderdeel gewerkt.
- ✓ Beide groepen stuurden hun versie door naar dhr. De Bruyckere.
- ✓ Investigator triangulatie: na feedback hebben we de beide versies samengevoegd tot één document.

Feedback schooldirecties.

Met de gekregen feedback (na het uittesten van de 'lightversie' van onze bachelorproef) verwerkten we onze eerste versie tot een meer kwalitatieve visietekst en begeleidingsplan. Na feedback van de verschillende scholen hebben we onze 'lightversie' van onze bachelorproef geoptimaliseerd naar een zo volledig mogelijke handleiding voor het opstellen van een beleid rond sociale media op school.

Eindconclusie schoolreglementen en ondernemingen.

Na het doornemen van de talrijke schoolreglementen hebben we ons eerste sterkte-zwakte analyse uitgevoerd. De elementen die vaak terugkwamen werden bij een eerste versie gezien als sterktes, maar aan de andere kant kwamen er duidelijke zwaktes naar boven. Uit het onderzoek bleek dat de Vlaamse scholen zich vooral baseerden op een algemeen schoolreglement waarin twee elementen werden benadrukt:

- ✓ **Privacywetgeving en gebruik van beeldmateriaal** (toestemming vragen aan betrokken personen bij het gebruik van foto's, video's- en eventueel televisieopnames.)
- ✓ **Gebruik van gsm en andere technologische apparatuur** (verbod op gebruik van gsm of andere technologische apparatuur binnen de school met de sancties hieraan gekoppeld.)

De Vlaamse scholen vermelden nauwelijks de kansen die sociale media de school en de leerlingen bieden. Het is vooral belangrijk om ook het positieve verhaal van de integratie van sociale media te onderstrepen. Ook het vermelden van concrete voorbeelden voor het functioneel gebruiken van sociale media in de les, het aanzetten tot delen, een anoniem meldpunt bij cybermisbruik komen nog veel te weinig of in mindere mate in de schoolreglementen aan bod. Binnen de social media policies van de bedrijven vonden we een aantal topics terug, die niet in de Vlaamse schoolreglementen werden verwerkt.

Zo maken zij ook gebruik van een ondersteunende dienst die helpt bij problemen met sociale media, namelijk een social media team. En leggen zij ook vooral de nadruk op het respecteren van de auteursrechten en het hanteren van een deontologische code.

4.2.3 Moeten die gegevens bij alle objecten in de populatie worden verzameld of moet er een steekproef worden getrokken? (Steekproeftrekken).

4.2.3.1 Gestratificeerde steekproeftrekkingen.

De elementen in een populatie kunnen qua verhouding op een kenmerk nogal scheef verdeeld zijn. Zo zullen er in een branche meer bedrijven zijn met een kleine omzet dan met een grote omzet. Dit zou er toe kunnen leiden dat er te weinig bedrijven met een grote omzet worden geselecteerd. Om hiervoor te corrigeren kan een populatie worden ingedeeld in verschillende groepen. (Hier wordt meestal de Latijnse term voor groep gebruikt, namelijk stratum.) (van der Zee, 2012)

Van ieder stratum worden nu willekeurig een x-aantal elementen geselecteerd. De wijze waarop binnen een stratum de elementen getrokken worden, kan volstrekt aselekt zijn (gestratificeerde aselekte steekproeftrekking), dan wel volgens een aselekt begin (gestratificeerde steekproeftrekking met aselekt begin). Bij de analyses en de interpretatie van de uitkomsten zal de onderzoeker rekening moeten houden met de scheve verhouding die nu in de steekproef zit. Het moge duidelijk zijn dat als de onderzoeker de scores wil wegen dit aangegeven moet worden in het analyseplan. (van der Zee, 2012)

Vb. Steekproef afnemen bij bedrijven.

Het vergelijken van de reglementeringen rond sociale media binnen de scholen versus bedrijven: wij merkten dat binnen de bedrijven veel meer aandacht besteed werd aan de reglementering rond sociale media. De reglementering was veel meer gedetailleerd en diepgaander dan verscheidene scholen. Maar, een groot aantal bedrijven had echter géén sociaalmediabeleid.

4.2.3.2 Een cluster- of trossteekproeftrekking.

Bij deze wijze van steekproef trekken, deelt de onderzoeker de populatie eerst in clusters c.q. trossen. Vervolgens wordt een selectie gemaakt van een aantal clusters. Alle elementen in dat cluster doen mee aan het onderzoek en vormen gezamenlijk de steekproef.

Bijvoorbeeld: bij het selecteren van een groep kinderen die 8 à 9 jaar oud zijn, kan gebruik gemaakt worden van het feit dat deze kinderen (bijna) allemaal in groep 5 (of 6) van de basisschool zitten. Vervolgens kan je een selectie maken uit de basisscholen. De leerlingen in de geselecteerde basisscholen vormen dan de steekproef. (van der Zee, 2012)

Vb. Wij deelden de scholen op in clusters:

- ✓ Vlaams Verbond van het Katholiek secundair onderwijs,
- ✓ Gemeenschapsonderwijs,
- ✓ Methodescholen,
- ✓ Stedelijk onderwijs,
- ✓ Provinciaal onderwijs,
- ✓ Nederlandse scholen.

4.2.3.3 Schoolreglementen (steekproef).

Via internet.

Na het opstellen van onze inhoudsopgave besloten we om reeds enkele schoolreglementen op te zoeken. Op aangeven van dhr. De Bruyckere werd besloten om zoveel mogelijk te werken met beschikbare schoolreglementen die te vinden zijn op verscheidene schoolwebsites. Dit omdat we de opdracht kregen om zo weinig mogelijk scholen persoonlijk te contacteren. In elk schoolreglement werd gezocht naar elementen betreffende sociale media, privacy, camera bewaking enz. Deze deelonderwerpen werden verzameld in één algemeen document.

Via papieren versie.

Zelf hadden we enkele papieren versies ter beschikking bv. voormalige secundaire (stage)scholen. Ook hier gingen we opnieuw op zoek naar elementen over sociale media, privacy, camera bewaking enz. Deze deelonderwerpen werden verzameld in het algemeen document.

Overzicht via een kaart van Vlaanderen.

Aangezien we weinig overzicht hadden qua ligging van de verschillende scholen in het algemeen document, besloten we om een kaart op te stellen van Vlaanderen met alle betrokken scholen. Dit om ervoor te zorgen dat onze steekproef voldoende spreiding kende binnen de scholen voorzien per provincie. Ons streefdoel per provincie was minimum vijf scholen. We kozen ervoor om deze scholen op te delen in drie verschillende kleuren:

- ✓ Scholen met integratie van sociale media
- ✓ Scholen zonder integratie van sociale media
- ✓ Scholen met beperkte integratie van sociale media

4.2.3.4 Nederland.

Ook de Nederlandse schoolreglementen namen we onder de loep. Na een analyse van een aantal schoolreglementen kwamen we tot het besluit dat zij al veel verder staan dan België. Zij maken bijvoorbeeld al gebruik van een deontologische code en copyright. Uit alle verzamelde gegevens hebben wij veel ideeën verworven voor het opstellen van onze handleiding.

4.2.3.5 Reglementen ondernemingen.

Om ons onderwerp niet te beperken tot schoolreglementen alleen, beslisten we op aangeven van onze promotor om ook op zoek te gaan naar verschillende bedrijven met elk hun eigen visie op sociale media. We kozen ervoor om bedrijven uit diverse sectoren te analyseren en te verwerken tot een opsomming van sociale media, privacy, camera bewaking enz. Deze deelonderwerpen werden verzameld in het algemeen document.

4.2.4 Op welke wijze worden de verzamelde gegevens geanalyseerd en leidt dat tot een antwoord op de onderzoeksvraag? (Het analyseplan).

De uitkomst van een meting van een kenmerk, noem je een gegeven. Het gegeven kan kwalitatief dan wel kwantitatief van aard zijn. Een kwalitatief gegeven is een woord, een zin of een stuk uitgesproken of neergeschreven tekst. Een kwantitatief gegeven is een getal.

In het analyseplan geeft de onderzoeker aan hoe hij de verzamelde gegevens wil analyseren. Gegevens die hij niet opneemt in het analyseplan, hoeft hij ook niet mee te nemen in zijn onderzoek.

Het analyseplan zelf bestaat uit een aantal fasen of liever een aantal elkaar opvolgende stappen. Deze kunnen als volgt worden aangeduid:

- ✓ stap 1: Zijn de gegevens correct opgeslagen?
- ✓ stap 2: Voldoen de enkelvoudige variabelen aan de voorwaarden?
- ✓ stap 3: Voldoen de samengestelde variabelen aan de voorwaarden?
- ✓ stap 4: Uitvoeren van de analyses ter beantwoording van de vraagstelling.
- ✓ stap 5: Aanvullende analyses op de data. (van der Zee, 2012)

De uitkomst van onze meting is het raster. Dit kan je op twee vlakken interpreteren, nl. kwalitatief of kwantitatief:

- ✓ Kwalitatief : het aantal topics rond sociale media in het raster.
- ✓ Kwantitatief : het aantal scholen en bedrijven.

Stap 1 : De gegevens zijn correct opgeslagen, maar er waren verschillende visies binnen onze groep over de structuur van het raster. Het is moeilijk een duidelijk en efficiënt raster op te stellen.

Stap 2 : We werkten met overkoepelende topics waardoor alle zaken overzichtelijk en beknopt werden beschreven in het raster. In verschillende schoolreglementeringen kwamen dezelfde elementen steeds opnieuw terug, maar deze werden vaak op een andere manier geformuleerd. Daardoor was het niet altijd eenvoudig om een duidelijk onderscheid te maken.

Stap 3 : Na het creëren van het raster hebben wij alle topics die vernoemd werden, uitvoerig beschreven in een extra document ter ondersteuning bij het lezen van het raster. (begin handleiding)

Stap 4 : Wordt er aandacht besteed aan sociale media in schoolreglementen? Na het opstellen van het raster merkten we op dat er (te) weinig aandacht besteed werd aan de reglementering over sociale media op school. Bovendien staat Nederland hierin al veel verder, zij beschikken reeds over een sterk uitgewerkte reglementering omtrent sociale media. Dit was een extra ondersteuning en hulp bij het opstellen van onze reglementering/hulpraster rond sociale media.

Stap 5 : Hoe kunnen scholen een goed onderbouwd beleid betreffende sociale media integreren in hun schoolreglement? Kan ons raster een meerwaarde en/of ondersteuning bieden bij het opstellen van een reglement?

4.2.5 Opstelling raster en handleiding.

4.2.5.1 Samensmelting van de twee rasters.

Wij vergeleken de eerste opgestelde rasters op de volgende wijze:

- ✓ Markeren van de gemeenschappelijke topics met groen.
- ✓ Markeren van de te schrappen topics met rood.
- ✓ Topics uit de beide rasters vergeleken, gerangschikt volgens hoofd- en ondertitels.
- ✓ Logische, onderbouwde volgorde van de topics opgesteld.

Na een eerste schriftelijke analyse van de beide rasters hebben we de twee rasters samengesmolten op de computer, rekening houdend met onze schriftelijke analyse.

Volgende topics werden opgenomen in ons definitief raster:

- ✓ Persoonlijke bezittingen binnen de school (zoals iPad, iPhone, smartphone, enz.).

Het is belangrijk regels op te stellen rond het gebruik en bezit van elektronische toestellen op school. Als de regels niet gerespecteerd worden, moeten de leerlingen de eventuele sanctionering kennen.

- ✓ Gebruiksregels van de computer op school.

Onder computers verstaan we in de ruime zin ook elke smartphone die kan surfen, applicaties installeren en kan communiceren via het internet. (VTI Kontich, schoolreglement 2011-2012)

Onder gebruiksregels van de computer op school, verstaan we:

- Gebruik van computer en smartphone.
- Downloaden en verspreiden van illegale software.
- YouTube, video en internetvideo.
- Jailbreaken.
- Beschadigen.
- Draadloos netwerk.

✓ Privacy.

Het is belangrijk dat er rekening gehouden wordt met de rechten en plichten rond privacy voor zowel de school, de leerlingen enz.

Bij dit onderwerp kozen wij voor de volgende onderverdeling:

- Privacy van jezelf/school (foto-en beeldmateriaal, wachtwoorden, persoonlijke gegevens, ...).
- Privacy van anderen/school (foto-en beeldmateriaal, wachtwoorden, persoonlijke gegevens, ...).
- Bewakingscamera's.
- Respecteer copyright.
- Bronnen kenbaar maken.

✓ Deontologische code bij gebruik van sociale media op school.

De leerlingen moeten op een verantwoorde manier omgaan met sociale media op school. Binnen dit thema komen verschillende topics aan bod die de leerlingen en leerkrachten op school kunnen helpen om hier verstandig mee om te gaan, namelijk:

- Sociale netwerksites (tijdens de les, binnen het opvoedingsproject van de school, privacy instellingen).
- Sensibiliseren van de risico's van sociale media.
- Netiquette (transparant en verantwoord gedrag).
- Cybermisbruik (cyberpesten, meldpunt cybermisbruik).
- Sancties bij inbreuk (schoolreglement en wetgeving).

Nadien werden de reglementen van een aantal bedrijven grondig bekeken. Daaruit werden de overige elementen gehaald die nog niet in de reglementen van de scholen vermeld werden.

4.2.5.2 Opstellen van de verduidelijking bij het raster.

Na het opstellen van het raster volgt per topic de uitleg. Deze werden opgesteld aan de hand van gevonden paragrafen van schoolreglementen en persoonlijke aanvullingen. Er werd steeds een bron toegevoegd waardoor je de besproken paragrafen gemakkelijk kan terugvinden. Dit werd de basis voor onze handleiding. Nadien werkten we elk onderdeel verder uit.

4.2.5.3 Opstellen van een handleiding voor scholen.

Na het opstellen van het raster en de uitleg per topic, werd alles in een handleiding voor scholen gegoten. Deze handleiding omvat zeer veel verschillende items rond sociale media. Het is aan de scholen om hun beleid aan te passen naar eigen behoeften. Het is zeker niet de bedoeling dat scholen deze handleiding volledig overnemen. Elke school heeft een andere schoolcultuur; ze beslissen zelf welke elementen relevant zijn en welke niet.

Sommige topics werden verder uitgediept of toegevoegd, omdat deze interessant zijn voor de scholen of het onderwijsveld.

Enkele concrete voorbeelden:

✓ **Functioneel gebruik van computer, tablet en smartphone in de klas.**

In dit onderdeel worden er concrete, werkbare voorbeelden van het gebruik van sociale media binnen de lessen aangereikt. Dit met de bedoeling de scholen diverse, didactische voorbeelden van sociale media te laten ontdekken en hen zo te inspireren om zelf aan de slag te gaan met verschillende sociale netwerken en tools.

Deze lijst is slechts een kleine selectie van de verschillende mogelijkheden van sociale media. Het is bedoeld als een inspiratiebron, een aanzet voor de scholen om op een zinvolle, didactische manier met sociale media in de schoolomgeving om te gaan.

✓ **Wetgeving.**

In deze topic worden de wetten uit het Belgische Strafwetboek en Burgerlijk Wetboek rond beschadiging van materiaal, diefstal, bescherming van de privacy, illegaal downloaden of verspreiden van programma's en jailbreaken besproken.

Deze elementen worden op een pedagogisch-didactische manier in ons eindwerk besproken. Daarnaast vinden wij het belangrijk om hierrond ook de juridische rechten en plichten van de scholen te belichten. Aangezien er steeds incidenten op de school kunnen plaatsvinden waarvoor er sancties nodig zijn die het schoolreglement overstijgen.

✓ **Copyright.**

Een belangrijk element binnen onze bundel 'Afspraken rond sociale media integreren binnen het schoolreglement' is het bewaren en verzekeren van het auteursrecht. Zowel leden van het onderwijzend personeel, als de leerlingen van de school moeten consequent en correct de geraadpleegde bronnen vermelden. Leerkrachten zouden steekproefsgewijs op geregelde tijdstippen de bronvermelding moeten controleren en feedback geven naar de leerlingen toe wanneer zij hierop tekortschieten. Dit vormt een sterk educatief element voor hun latere beroeps carrière.

Voor verdere uitleg over de topics en de beide rasters verwijzen wij u graag door naar bijlage 7.1 – 7.4 en 7.5 achteraan onze bachelorproef.

4.2.5.4 Opstellen van een evaluatiefiche.

Om de scholen te ondersteunen bij hun kritische analyse van de eerste versie van de handleiding 'Afspraken rond sociale media binnen het schoolreglement', werd er een evaluatiefiche opgesteld.

Deze bestaat uit vijf onderdelen:

- ✓ Gegevens van de school.
- ✓ Algemene vragen omtrent lay-out en inhoud van de feedbackfiche.
- ✓ Concrete checklist met alle topics uit de handleiding, er was ook witruimte voorzien voor opmerkingen per topic.
- ✓ Opmerkingen en tips van de school.
- ✓ Nawoord.

Je vindt deze evaluatiefiche terug als bijlage 7.6.

4.2.5.5 Integreren van feedback secundaire scholen.

De feedback die we van de scholen hebben gekregen, dient om een zo diepgaand en duidelijk werkinstrument te ontwikkelen. Hieronder sommen we alle elementen op die we hebben aangepast en geïntegreerd in onze handleiding over regels en afspraken rond sociale media.

Belangrijke tips en opmerkingen die we hebben verkregen van de scholen:

- ✓ Nood aan een omschrijving van de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van een sociaal media team.
- ✓ Gebrek aan integratie van een open leercentrum, dit biedt nochtans de kans om de sociale media op een positieve manier in te zetten op school.
- ✓ De concrete voorbeelden voor het functioneel gebruik van sociale media werden zeer grondig toegepast, maar een extra voorbeeld los van de bestaande schoolreglementen zou goed zijn. Op die manier kopiëren de scholen niet een visietekst van een andere school.
- ✓ Het IMEI-nummer wordt door twee scholen gezien als 'planlast', dit kan opgelost worden door het bij het begin van het schooljaar te vermelden a.d.h.v. een leerlingenfiche.
- ✓ Alle voorbeelden moeten meer gekoppeld worden aan de wetgeving van de onderwijskoepels, dit vormt een vangnet bij mogelijke problemen of discussies.
- ✓ Ontwikkel ook een leerlingenfiche rond sociale media. Een tiental regels die de leerkrachten bij het begin van het schooljaar aan de leerlingen kunnen opdragen.
- ✓ Niet enkel Apple producten verwerken bij nettiquette voor het onderwijs.
- ✓ Aangeven op welke manier bestanden kunnen bewaard blijven bij het gebruik van eigen materiaal.
- ✓ Alle stappen opsommen die moeten ondernomen worden bij het beschadigen van het materiaal van de betrokkene.

Wij zijn samen aan de slag gegaan met al deze werkpunten. Zo werd elk voorbeeld gekoppeld aan de wetgeving, die we verkregen hebben van de grootste onderwijskoepel van het Katholieke net, namelijk het VVKSO. Het open leercentrum werd hier ook aan toegevoegd, omdat wij sterk overtuigd zijn van het nut van een dergelijke ruimte. Alle scholen erkennen het belang van zo'n sociaal media team waarin samen afspraken worden opgemaakt, die moeten nageleefd worden door de hele school.

We hebben gewerkt volgens een stappenplan waarin de volgende fasen kunnen ondernomen worden:

- ✓ Aanstellen van een **verantwoordelijke**. (mediacoach of werkgroep)
- ✓ **Analyse** opmaken van het al verrichte werk rond sociale media binnen de school.
- ✓ Het opstellen van een **prioriteitenplan** waarin er aan de zwakke punten wordt gewerkt, verspreid over een aantal jaren.
- ✓ Een **mediacoach** die één prioriteit voorstelt op een personeels- of teamvergadering.
- ✓ **Afspraken opmaken**, samenbundelen en ter beschikking stellen van iedereen rond de behandelde prioriteit.
- ✓ Ten slotte **evalueert** de werkgroep jaarlijks en volgt ze het geheel op.

Wij hebben ook een leerlingen-en leerkrachtenfiche opgemaakt, waarin we verschillende deelaspecten van sociale media hebben verwerkt. Met deze fiche proberen we nog meer nadruk te leggen op de risico's én kansen omtrent sociale media op school. Met bovenstaande informatie hopen wij een document te hebben ontwikkeld die zo veel mogelijk aansluit bij de noden van de secundaire scholen.

4.2.5.6 Gesprek met mediacoach dhr. Patrick Blomme (COLTD).

Maandag 3 juni 2014 hebben wij een gesprek gehad met dhr. Patrick Blomme, de social media coach van het College Ten doorn in Eeklo. Hij heeft de leerlingen - en leerkrachtenfiche doorgenomen en becommentarieerd. Op basis van zijn feedback hebben wij onze documenten nogmaals aangepast.

4.3 Geconsulteerde schoolreglementen.

In deze bibliografie vindt u de geconsulteerde schoolreglementen terug waarop onze bachelorproef gebaseerd is. De gebruikte paragrafen worden telkens aangeduid met paginanummers. Indien u de schoolreglementen volledig wil bekijken, verwijzen wij u graag door naar de website van de school.

4.3.1 Schoolreglementen met vermelding van sociale media.

1. Koninklijk Atheneum Vilvoorde (2013, oktober 28). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.hetatheneum.be/#main>

Vermelding van:

- ✓ GSM en mediadragers (pag. 19-20)
- ✓ 3.5.19 Sociale netwerksites(pag. 22)
- ✓ 3.6.7 Privacywetgeving (pag. 24)

2. Sint Joriscollege Eindhoven (2013, oktober 28). *Schoolreglement*.

Opgehaald van http://pcsintjoris.mwp.nl/home_joris.aspx

Vermelding van:

- ✓ Protocol met betrekking tot *Social Media* (Iln. en lkr.)

3. Koninklijk Atheneum Sint-Niklaas (2013, oktober 29). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.kasintniklaas.be>

Vermelding van

- ✓ Privacywetgeving en gebruik van beeldmateriaal (pag. 42)
- ✓ Gebruik van gsm en andere technologische apparatuur (pag. 43)
- ✓ Deontologische code bij gebruik van sociale media (pag. 43)

4. Vrij Technisch Instituut Kontich (2013, oktober 29). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.vtikontich.be>

Vermelding van:

- ✓ Bezit en gebruik van multimedia (pag. 26 - 27)
- ✓ Privacy (pag. 30 – 31)
- ✓ Gebruik computer op school (pag. 27-28)
 - Downloaden en verspreiden van illegale software

- Jailbreaken
- Draadloos netwerk
- Achtergrondmuziek
- YouTube, Vimeo en Internetvideo
- Sociale netwerken
- Beschadigen van computer
- Cyberpesten

5. Instituut Mariaburcht Stevoort. (2014, januari 6). *Visietekst omgang met nieuwe media*.

Opgevraagd via email aangezien de visietekst niet ter beschikking staat op volgende website:

<http://www.i-mas.be/>.

Vermelding van:

- ✓ Nieuwe media en leerlingen
- ✓ Nieuwe media en personeelsleden
- ✓ Beleid op school

→ De visietekst kan u bekomen via mevr. Reinhilde Achten, leerlingenbegeleiding.

4.3.2 Schoolreglementen zonder integratie van sociale media.

1. PIVA Oudenaarde (2013, november 13). *Schoolreglement*.
Opgehaald van <http://stagescholen.augent.be/piva-oudenaarde/>
Enkel vermelding van:
 - ✓ ICT-gebruik (pag. 19)
 - ✓ gebruik van computer/internet (pag. 19 – 20)
 - ✓ Gebruik van foto's voor schooltijdschrift, pers of internet (pag. 20-21)
2. Margareta-Maria-Instituut (2013, november 1). *Schoolreglement*.
Opgehaald van <http://www.mmikortemark.be/>
Enkel vermelding van:
 - ✓ ICT-protocol voor de leerlingen (incl. cyberpesten) (pag. 36-37)
 - ✓ Persoonlijke bezittingen van technologische apparaten (pag. 27)
3. Edugo Lochristi (2013, november 2). *Schoolreglement*.
Opgehaald van www.edugo.be
Enkel vermelding van:
 - ✓ 4.1.2 Persoonlijke bezittingen (pag. 27)
 - ✓ 4.1.4 (Cyber)pesten, steaming, ... (pag. 31)
 - ✓ 4.1.5 Privacy (pag. 32)
4. Stedelijk Onderwijs Antwerpen (2013, oktober 29). *Schoolreglement*.
Opgehaald van www.stedelijkonderwijs.be/secundair
Enkel vermelding van:
 - ✓ Privacy, reclame en sponsoring (pag. 36 – 37)
5. Steinerschool De Zonnewijzer Leuven (2013, oktober 28). *Schoolreglement*.
Opgehaald van <http://www.steinerschoolleuven.be/>
Enkel vermelding van:
 - ✓ Privacy (pag. 44 – 45)
6. Heilig Hartcollege Waregem. (2013, oktober 28). *Schoolreglement*.
Opgehaald van <http://www.collegewaregem.be/home/>
Enkel vermelding van:
 - ✓ GSM, Smartphone, iPod, tablet, fototoestel (pag. 28-29)
 - ✓ Pesten (incl. cyberpesten) (pag. 29)
 - ✓ 4.3 ICT-reglement en nettiquette (pag. 35 – 36)
 - Tips cybermisbruik

7. Steinerschool Brugge (2013, oktober 28). *Schoolreglement*.
Opgehaald van <http://steinerschoolbrugge.be/>
Enkel vermelding van:
 - ✓ Publicaties van foto's (pag. 29-30)
8. Freinetschool De Regenboog Turnhout (2013, oktober 28). *Schoolreglement*.
Opgehaald van <http://www.freinetschoolderegenboog.be>
Enkel vermelding van:
 - ✓ Privacywetgeving en gebruik van beeldmateriaal (pag. 37)
 - ✓ Gebruik van GSM en andere technologische apparatuur (pag. 38)
9. Freinetatheneum De Wingerd Gent (2013, oktober 28). *Schoolreglement*.
Opgehaald van <http://www.dewingerdfreinet.be/>
Enkel vermelding van:
 - ✓ Privacy (pag. 15)
 - ✓ GSM, MP3, Iphone en dergelijke (pag. 68)
10. Koninklijk Atheneum De Brug Vilvoorde (2013, oktober 28). *Schoolreglement*.
Opgehaald van <http://www.campusdebrug.be/>
Enkel vermelding van:
 - ✓ GSM en mediadragers (pag. 16)
 - ✓ Privacywetgeving: gebruik van beeldmateriaal (pag. 17)
11. De Dames Antwerpen (2013, oktober 29). *Schoolreglement*.
Opgehaald van <http://www.idco.be>
Enkel vermelding van:
 - ✓ GSM-gebruik (IMEI-nummer noteren) (pag.42)
 - ✓ Privacy (pag. 46)
12. Koninklijk Atheneum Herzele (2013, oktober 29). *Schoolreglement*.
Opgehaald van <http://www.atheneum-herzele.be/cms/>
Enkel vermelding van:
 - ✓ Privacywetgeving en gebruik van beeldmateriaal (pag.44)
 - ✓ Gebruik van GSM en andere technologische apparatuur (pag.46)
13. Koninklijk Atheneum Zottegem (2013, oktober 29). *Schoolreglement*
Opgehaald van <http://www.kaz.be/cms/>
Enkel vermelding van:
 - ✓ Privacywetgeving en gebruik van beeldmateriaal (pag.24)
 - ✓ Gsm en aanverwante gadgets (pag. 27)

14. Koninklijk Atheneum Gentbrugge (2013, oktober 29). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.atheneumgentbrugge.be/>

Enkel vermelding van:

- ✓ Privacywetgeving en gebruik van beeldmateriaal (pag. 12)
- ✓ Richtlijnen in verband met misbruik van GSM en andere technologische apparatuur (pag. 13)

15. Koninklijk Atheneum Brussel (2013, oktober 29). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.atheneumbrussel.be>

Enkel vermelding van:

- ✓ Privacywetgeving en gebruik van beeldmateriaal (pag. 34)
- ✓ Gebruik van GSM en andere technologische apparatuur (pag. 35)

16. Sint-Teresiacollege Eksaarde (2013, november 15). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.vlot-stc.be>

Enkel vermelding van:

- ✓ (Cyber)pesten, geweld en ongewenst seksueel gedrag (pag. 28)
- ✓ Privacy (pag. 28)

17. Groenendaalcollege Campus Sint-Jan Merksem (2013, november 16). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.groenendaalcollege.be>

Enkel vermelding van:

- ✓ GSM (pag. 27)
- ✓ Privacy (pag. 30 – 31)
- ✓ Gebruik computer (pag. 32)

18. Sint-Janscollege Gent (2013, november 16). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://humaniora.sjc-gent.be>

Enkel vermelding van:

- ✓ Privacy (pag. 25)
- ✓ Publicatie van beeldopnamen (foto's, filmpjes, ...) (pag. 25)

19. Hoger Technisch Instituut Sint-Antonius (2013, november 16). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.htisa.be/>

Enkel vermelding van:

- ✓ Beperkt gebruik van de gsm op school (pag. 22)
- ✓ Geen beeld – of geluidsopnames maken (pag. 22)

20. Vrij Katholiek Onderwijs Opwijk (2013, november 16) *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.vko.be>

Enkel vermelding van:

- ✓ Persoonlijke bezittingen (pag. 16)
- ✓ Privacy (pag. 17)
- ✓ Computergebruik (pag. 19)

21. Onze-Lieve-Vrouwlyceum Genk (2013, november 16). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.lyceumgenk.be>

Enkel vermelding van:

- ✓ 2.1.7.4 GSM, iPod (pag. 20)
- ✓ 2.1.12 Privacy (publicatie van beeldopnamen) (pag. 26)
- ✓ Bewakingscamera's (pag. 26)

22. Sint-Laurensinstituut Wachtebeke/Zelzate. (2013, november 16). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.sint-laurens.be>

Enkel vermelding van:

- ✓ Leefregels: gsm (pag. 36)
- ✓ Privacy van foto's (pag. 38)
- ✓ Camera's (pag. 39)

23. Sint-Jozefinstituut Essen. (2013, november 16). *Schoolreglement*.

Opgehaald van <http://www.stjozefasoessen.be>

Enkel vermelding van:

- ✓ Persoonlijke bezittingen (pag. 28)
- ✓ Privacy van foto's (pag. 38)
- ✓ Pestpreventie en ongewenst grensoverschrijdend gedrag (internet en sociale media) (pag. 31)
- ✓ Publicatie van foto's of filmfragmenten (pag. 32)
- ✓ Telefoongebruik – gsm (pag. 32)

4.4 Geconsulteerde beleidsvormen van ondernemingen met sociale media.

4.4.1 Beleidsvormen ondernemingen met vermelding van sociale media.

1. KBC Bank en Verzekeringen. (sd.). *Policy inzake 'Sociale Media'*. Brussel, Vlaams Brabant, België.

Vermelding van:

- ✓ Deontologische code bij gebruik van sociale media (pag. 3-4)
- ✓ Bewaken van privacy-instellingen (pag. 3)
- ✓ FAQ (pag. 4-6)
- ✓ Do's and dont's (pag. 1-3)

2. Belfius Bank en Verzekeringen. (sd.). *Goed omgaan met sociale media*. Brussel, Vlaams Brabant, België.

Vermelding van:

- ✓ Deontologische code bij gebruik van sociale media (pag. 1-4)
- ✓ Monitoring door intern sociaal media team o.a. meldpunt cybermisbruik binnen de onderneming (pag. 1)
- ✓ Bewaken van privacy-instellingen (pag. 4)
- ✓ Do's and dont's (pag. 1-4)

3. Belgacom. (sd.). *Policy inzake 'sociale media'*. Brussel, Vlaams Brabant, België.

Vermelding van:

- ✓ Deontologische code bij gebruik van sociale media (pag. 1, 3-7)
- ✓ Monitoring door intern sociaal media team o.a. meldpunt cybermisbruik binnen de onderneming (pag. 9)
- ✓ Bescherming van de auteursrechten, verplichte vermelding van de bronnen (pag. 5)
- ✓ Disclaimer hanteren op sociale media (pag. 4)
- ✓ Do's and dont's (pag. 7-9)

4. De Lijn. (januari 2013). *Richtlijnen voor het gebruik van social media*. Mechelen: Tamara De Bruecker.

Vermelding van:

- ✓ Deontologische code bij gebruik van sociale media (pag. 5-7)
- ✓ Sensibiliseren voor de risico's van sociale media a.d.h.v. concrete voorbeelden (pag. 2-11)
- ✓ Monitoring door intern sociaal media team o.a. meldpunt cybermisbruik binnen de onderneming (pag. 11)
- ✓ Disclaimer hanteren op sociale media (pag. 7)
- ✓ Do's and dont's (pag. 9-11)

4.5 Reglementen ondernemingen met integratie van sociale media.

4.5.1 Reglementering buiten het onderwijs: Verschillen tussen schoolreglementen en ondernemingen.

Op school wordt het sociaalmediabeleid toegelicht in het schoolreglement. Uit voorgaande studie is gebleken dat de meeste scholen zich baseren op een algemeen schoolreglement waarin vooral de volgende twee zaken worden uitgediept:

1. De privacywetgeving over het gebruik van beeldmateriaal.
2. Het gebruik van gsm en andere technologische apparatuur.

De minderheid van de scholen wijken licht af van de richtlijnen van het algemeen schoolreglement opgesteld door de koepels. Zij geven bijvoorbeeld beknopt het belang aan van de netiquette, de elektronische leerplatformen, het mailverkeer, de disclaimer en cyberpesten. (redactie, 2011)

Volgens de koepel van de katholieke scholen in Vlaanderen (VVKSO) mag de sociale media niet afgeblokt worden in het onderwijs, maar moet deze in zekere zin gekanaliseerd worden. De scholen moeten de leerlingen leren verantwoordelijk omgaan met sociale media. Nieuwe media kunnen zinvol zijn in de lessen. Het vergemakkelijkt ook de communicatie met de leerlingen en leerkrachten onderling. Het VVKSO ziet in onder meer e-learning, elektronische leerplatformen, internet, digitale borden en in het gebruik van gsm mogelijkheden om de nieuwe media een meerwaarde te laten betekenen voor het leren. Hiervoor zijn dus nieuwe duidelijke afspraken nodig.

Het gebruik van sociale media kent niet alleen op school, maar ook in de ondernemingen een enorme groei. Daarom vinden heel wat bedrijven het belangrijk richtlijnen te vermelden in het arbeidsreglement die handelen over het gebruik van sociale media op de werkvloer. Dit geheel van richtlijnen wordt het sociaalmediabeleid van de onderneming genoemd.

Ook in het bedrijfsleven merkten we verschillen in het opstellen van afspraken van sociale media op de werkvloer. Er waren er die slechts een beknopte vermelding voorzagen in het arbeidsreglement of zelfs niets. Andere bedrijven vermelden enkel de regels op bepaalde plaatsen zoals het gsm-gebruik in een ziekenhuis bijvoorbeeld. Vaak worden daar sites zoals Facebook geblokkeerd en vinden de ondernemingen een sociaalmediabeleid overbodig.

Bij het bestuderen van de arbeidsreglementen van De Lijn, KBC, Belgacom en Belfius vonden we wel een uitgebreid sociaalmediabeleid terug. De Lijn en Belgacom tonen aan dat social media ook in het professionele leven van de werknemers kan geïntegreerd worden.

Hierdoor kunnen ze gemakkelijker en sneller met de klanten communiceren en werken ze op die manier aan de opbouw van hun reputatie. Zij beseffen eveneens dat sociale media hun onderneming ook negatief kan beïnvloeden. Alles wat je doet of zegt kan immers door iedereen gehoord of gelezen worden. Beide bedrijven hechten, daarom veel belang aan een goed uitgeschreven sociaalmediabeleid. Hierin proberen ze duidelijk aan te tonen wat de gevaren zijn, aan welke regels de werknemers zich moeten houden en geven de ondernemers tips rond het gebruik ervan. Wanneer deze regels niet gerespecteerd worden, doet de onderneming beroep op de tuchtmaatregelen neergeschreven in het arbeidsreglement van het bedrijf. (Belgacom, 2014) (De Lijn, 2014)

Om de werknemers te wijzen op hun verantwoordelijkheden maken de ondernemingen gebruik van een aantal richtlijnen die wij hieronder beknopt vermelden:

Transparantie en verantwoord gedrag.

We leven in een maatschappij, waarin veel informatie online gedeeld wordt. Let er dus goed op dat je geen vertrouwelijke informatie deelt, dat je open en eerlijk bent in je communicatie. Ongewenst gedrag zoals beledigingen, laster en obsceniteiten zullen niet getolereerd worden. Overdadig gebruik van sociale media zorgt ervoor dat je werk hieronder lijdt en kan dus ook afgestraft worden. (Belfius, 2014) (Belgacom, 2014) (De Lijn, 2014) (KBC, 2014)

Constructieve communicatie, toon respect.

Alles wat je post, kan je niet meer herroepen. Met als gevolg dat deze moeiteloos door anderen gekopieerd en verspreid kunnen worden. De klanten moeten op een respectvolle, professionele en positieve manier aangesproken worden. (Belfius, 2014) (Belgacom, 2014) (De Lijn, 2014) (KBC, 2014)

Jij bent de belangrijkste ambassadeur, getuig van kennis van zaken.

Denk eraan dat je als werknemer van een bedrijf een voorbeeldfunctie hebt. Wanneer je iets via sociale media post, zorg er dan voor dat het imago van de onderneming niet wordt geschaad.

Wat je zegt moet feitelijk en correct zijn. Indien je zaken bespreekt op sociale media is het gebruik van een disclaimer noodzakelijk. Hiermee geef je duidelijk aan dat de standpunten die jij aanneemt op een sociale netwerksite persoonlijk zijn. (Belfius, 2014) (Belgacom, 2014) (De Lijn, 2014) (KBC, 2014)

Voorbeeld van een disclaimer

Ik ben Jan Janssens. Al mijn berichten zijn mijn mening en reflecteren niet noodzakelijk over het standpunt van mijn werkgever. (Belgacom, 2014) (De Lijn, 2014)

De bedrijven voorzien een monitoring door een social media team. Dit team wil ervoor zorgen dat de reputatie van de onderneming niet wordt geschaad. Zij kunnen bijvoorbeeld bepaalde berichten van de werknemers verwijderen als die in tegenspraak zijn met de huisregels van de onderneming. (Belgacom, 2014) (De Lijn, 2014)

Besluit.

De bedrijven tonen aan dat het integreren van sociale media in het bedrijfsleven tal van troeven biedt. Scholen die richtlijnen opstellen en deze naleven ondervinden dezelfde voordelen:

Door het invoeren van een sociaalmediabeleid voelen medewerkers het vertrouwen van de onderneming en hun verantwoordelijkheid aan en waarderen hierdoor het bedrijf of de school waarvoor zij werken (stimuleert hun motivatie). Het opmaken en communiceren van afspraken en richtlijnen structureert een bedrijf of school, waardoor het beter gaat functioneren. Het bevordert de samenwerking, ook tussen jonge en oudere collega's, omdat er duidelijke afspraken zijn op elk niveau. Zo zien we dat een goed uitgewerkt sociaalmediabeleid veel negatieve gevolgen kan voorkomen.

Net zoals bij de ondernemingen heeft elke school nood aan een team of persoon waarbij je terecht kan voor eventuele vragen rond sociale media. Hiervoor zou de leerkracht informatica gevraagd kunnen worden. De leerlingen en leerkrachten hebben er alle belang bij om goed te weten hoe zij hun privacy-instellingen van sociaalnetwerksites, zoals Facebook, zo efficiënt mogelijk kunnen instellen.

Dit blijft in elk geval een boeiende uitdaging voor elk bedrijf of school om er aan te werken. Wie niets doet, blijft immers stilstaan en dit is op lange termijn nefast voor zowel de scholen, als de ondernemingen.

4.6 Sterkte - zwakte analyse van Vlaamse schoolreglementen en ondernemingen.

4.6.1 Gelijkenissen.

In elk schoolreglement kan je een algemene kernreglementenring terugvinden. Dit is toe te schrijven aan een algemeen opgesteld schoolreglement waaruit scholen hun basis kunnen halen voor hun persoonlijk schoolreglement. Dit vinden we zowel terug bij het Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs, het gemeenschapsonderwijs, het stedelijk en provinciaal onderwijs, enz. Scholen kopiëren deze algemene passages en voegen er eventueel aanpassingen aan toe.

De mogelijke aanpassingen die de scholen eraan kunnen toevoegen worden verder in onze bachelorproef besproken. Na een grondig algemeen onderzoek vonden we in de meeste schoolreglementen volgende algemene passages terug:

✓ **Privacywetgeving en gebruik van beeldmateriaal.**

In de loop van het schooljaar maakt de school of een televisieploeg foto's, video- en televisieopnames van de leerlingen tijdens verschillende evenementen. Die gebruiken we voor onze schoolwebsite en we illustreren er onze publicaties mee. De school heeft daarvoor jouw individuele toestemming nodig. Je krijgt daarvoor van ons een document. Je kunt je altijd verzetten tegen het gebruik van beeldmateriaal en een gegeven toestemming kun je altijd herroepen. (Schoolreglement Atheneum Brussel, 2013 – 2014)

✓ **Gebruik van gsm en andere technologische apparatuur.**

In de klas mogen de leerlingen geen gebruik maken van een smartphone of andere technologische apparatuur. Het verhindert immers het ordentelijk lesgeven. Gebruikt de leerling toch een gsm of andere technologische apparatuur in de klas dan moet hij of zij die aan de leerkracht afgeven, die zal het toestel tot op het einde van de schooltijd (van de voormiddag/namiddag) in verzekerde bewaring houden. Weigert de leerling het toestel af te geven, kan er een ordemaatregel worden genomen (bv. de leerling wordt tijdelijk uit de klas verwijderd). (Schoolreglement Atheneum Brussel, 2013 – 2014)

In de klas of op het schooldomein mogen de leerlingen geen foto's maken en niet filmen, tenzij de betrokken personen hiervoor (bv. de leerkracht, de medeleerling, ...) hun uitdrukkelijke toestemming hebben gegeven.

Is er geen toestemming gevraagd, dan moet de betrokken persoon gebruikmaken van zijn recht tot verzet tegen de verwerking van persoonlijke gegevens. (Schoolreglement Atheneum Brussel, 2013 – 2014)

Het gaat immers om een geautomatiseerde verwerking van gegevens waarvoor er aangifte moet worden gedaan bij de Commissie voor de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer. Weigert de leerling de beelden van het internet te verwijderen, dan kan de betrokken persoon een gerechtelijke procedure instellen bij de voorzitter van de Rechtbank van eerste aanleg ofwel klacht neerleggen bij de Commissie voor de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer. (Schoolreglement Atheneum Brussel, 2013 – 2014)

4.6.2 Sterktes.

Uit de analyse van verschillende schoolreglementen op verschillende niveaus kwamen volgende sterke punten:

De schoolreglementen spitsen zich toe op de privacy van de leerlingen en leerkrachten met betrekking tot foto - en beeldmateriaal. Ze moeten telkens hun toestemming geven alvorens hun foto's en beelden gebruikt worden voor publicaties van de school. Daarnaast vinden we vaak een passage terug rond het gebruik van gsm en andere technologische apparatuur. Met daaraan de sancties bij het overtreden van de afspraken gekoppeld.

In een aantal schoolreglementen vinden we andere passages terug in functie van sociale media, maar dit is slechts bij een minderheid van de gelezen schoolreglementen.

4.6.3 Zwaktes.

In het grootste deel van de Vlaamse schoolreglementen is het gebruik van sociale media nog maar weinig geïntegreerd. Uit ons onderzoek hebben we afgeleid dat Vlaamse scholen nog in te hoge mate letterlijk overnemen wat het overkoepelende onderwijsnet hen aanbiedt. Deze algemene richtlijnen dienen nog worden aangepast aan het eigen pedagogische beleid van de school.

Meestal wordt er door de scholen nog te vaak de nadruk gelegd op het technische aspect, op het bewaken van de privacy en op het sanctioneren bij overtredingen hiervan. Scholen vermelden nauwelijks de kansen die sociale media de school en de leerlingen kunnen bieden.

Zoals eerder vermeld, is het belangrijk om ook het positieve verhaal van de integratie van sociale media te onderlijnen. Ook het vermelden van concrete voorbeelden voor het functioneel gebruiken van sociale media in de les, het aanzetten tot delen, de risico's van copyright, het gebruiken van een disclaimer en het creëren van een deontologische code komen nog veel te weinig in de schoolreglementen aan bod.

4.6.4 Besluit.

Na het bestuderen van een dertigtal schoolreglementen kwamen we tot de conclusie dat er jammer genoeg zeer weinig informatie met betrekking tot sociale media terug te vinden is. Ondanks het feit dat de leerlingen hier vaak mee bezig zijn, hebben scholen nog maar weinig of geen krijtlijnen uitgetekend.

In de (Vlaamse) schoolreglementen komen naast risico's en sancties rond sociale media, enkele algemene passages betreffende privacywetgeving en het gebruik van technologische apparatuur voor. Ook de positieve elementen en de kansen zouden in dit reglement moeten worden opgenomen. Dit aangezien sociale media een belangrijk deel van de leefwereld van jongeren innemen.

4.7 Eerste handleiding voor het creëren van een visietekst rond sociale media.

Deze handleiding was onze eerste versie die we doorstuurden naar de door ons geselecteerde scholen voor feedback. Deze scholen waren het College O.L.V Ten Doorn te Eeklo, het Onze – Lieve – Vrouwcollege te Zottegem, het Sint-Laurensinstituut te Wachtebeke en Zelzate en het Sint-Pietersinstituut te Gent. Wij danken hen hier nogmaals voor hun medewerking.

Je kan deze handleiding achteraan onze bachelorproef terugvinden als bijlage 7.1 .

4.8 Feedbackfiche en uiteenzetting evaluatiestappenplan

De vier scholen kregen een feedbackfiche met informatie over een mogelijke evaluatiestappen. Op die manier werd het duidelijk hoe de scholen onze handleiding moesten analyseren en evalueren. Indien nodig kon de directie een persoonlijk gesprek aanvragen met één van de leden van onze groep om de evaluatiefiche toe te lichten.

Je kan deze feedbackfiche en evaluatiestappenplan achteraan onze bachelorproef terugvinden als bijlage 7.6.

4.9 Verslag van de evaluatie van vier scholen

Onze handleiding werd door een viertal scholen geanalyseerd en geëvalueerd naar bruikbaarheid en begrijpbaarheid. Graag willen we ook alle participerende scholen bedanken. Hieronder kan je een verslag van elke feedbackfiche die we van de scholen hebben ontvangen. De verkregen feedback hebben we nadien verwerkt in onze definitieve eindversie waarbij mogelijke tips en opmerkingen werden onderzocht en eventueel aangepast in onze bundel. Op deze manier probeerden we een zo diepgaand en duidelijk mogelijk werkdocument te bekomen.

College O.L.V. Ten Doorn Eeklo¹

College O.-L.-V.-ten-Doorn
De lat hoog voor elk talent

Ook het O.L.V. Ten Doorn Eeklo nam onze handleiding grondig door en kwam tot volgende opmerkingen en tips. Onze handleiding 'Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglement' is voor de school zeker een goed werkinstrument om zelf aan de slag te gaan met de implementatie van sociale media op de school, maar er ontbreken nog enkele belangrijke onderwerpen, die zeker moeten worden aangevuld.

Wat de werkpunten betreft, mist onze handleiding nog een concrete functieomschrijving voor de mediacoach of het mediateam. Een duidelijke omschrijving van de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de mediacoach of het social media team kan de scholen helpen wanneer zij een social media coach of team willen gaan inzetten op de school.

Daarnaast merkte O.L.V. Ten Doorn op dat in onze guideline nog niets vermeld werd rond het open leercentrum. Een OLC is een plaats op de school waar de leerlingen op zelfstandige basis oefeningen of taken kunnen uitvoeren. Het functioneel gebruiken van sociale media kan zeker in het OLC geïntegreerd worden. De leerlingen kunnen hier op een gereguleerde en gecontroleerde manier zelfstandige met sociale media aan de slag.

In onze handleiding vermelden wij enkele keren het opstarten van een tuchtprocedure tegen een leerling of leerkracht, dit moet genuanceerd worden: een tuchtprocedure kan enkel gebeuren bij heel zware feiten die het normale lesgebeuren op de school onmogelijk maken. De school wil ook duidelijk stellen dat problemen, zowel met leerlingen als met onderwijzend personeel, het beste intern worden opgelost.

¹ College O.-L.-V.-ten-Doorn. (sd). Logo. Opgehaald van de website van College O.-L.-V.-ten-Doorn op 28 mei 2014: <http://www.coltd.be/>

Wat de sterke elementen van onze leidraad betreft, vindt de school het voorzien van een anoniem meldpunt voor cybermisbruik een goed initiatief. Op die manier wordt de veilige en vertrouwelijke sfeer in de school gewaarborgd. Verder vinden zij onze positieve invalshoek, waarin ook de kansen (die sociale media de school kunnen bieden) vermeld worden, een meerwaarde. Tot slot is het noemen van concrete voorbeelden voor het functioneel gebruiken van sociale media een sterk punt van onze handleiding.

De volledige feedbackfiche is eveneens als bijlage 7.7 terug te vinden.

Onze-Lieve-Vrouwcollege Zottegem²

De drie scholen die onder het Onze-Lieve-Vrouwcollege vallen hebben onze handleiding onder de loep genomen. Ze hebben de topics naar belangrijkheid geëvalueerd. Daarbij heeft elke topic telkens een score gekregen van 1 (irrelevant) tot 5 (zeer relevant.) Het opnemen van IMEI-nummer in het schoolreglement vindt deze school irrelevant met als grootste bezwaar de planlast van dit hele gebeuren. Want elke leerling blijft verantwoordelijkheid voor zijn of haar eigen spullen.

Ze staan zeker en vast open voor het integreren van bepaalde elementen uit onze bachelorproef aan hun eigen beleid of schoolreglement maar dit na overleg binnen het team en in de mate van het mogelijke.

Je kan de volledige feedbackfiche achteraan onze bachelorproef als bijlage 7.8.

Sint-Laurens Wachtebeke en Zelzate³

Ook deze school nam onze handleiding grondig door en kwam tot volgende opmerkingen of tips. De bundel op zich is een zeer goed opgesteld document dat kan gebruikt worden als werkinstrument om een eigen visietekst op te stellen rond sociale media maar kan nog wat verfijning gebruiken op bepaalde vlakken.

² OLVcollege. (sd). Logo. Opgehaald van de website OLVCollege op 28 mei 2014: <http://grotenberge.olvcollege.be>

³ Sint-Laurensinstituut Zelzate. (sd). Logo. Opgehaald van de website Sint-Laurensinstituut op 28 mei 2014: <http://slso.sint-laurens.be/>

Bepaalde voorbeelden zouden meer moeten gekoppeld worden aan de onderwijswetgeving opgegeven door de onderwijskoepels. Op deze manier hebben ze een vangnet bij mogelijke problemen of discussies.

Daarnaast zou een algemeen voorbeeld per vermeld topic hen helpen. Zo vermijden scholen plagiaat van fragmenten van schoolreglementen van andere scholen. Elke school beschikt dan over een voorbeeld dat door onze groep werd opgesteld. Door het ontvangen van onze bachelorproef hebben zij recht om inspiratie uit onze handleiding te halen. Elke school kiest dan uit de volledige lijst de topics die voor hun school het meest van toepassing zijn want zoals reeds vermeld in onze bachelorproef: elke school is uniek! Een beleid moet dan ook aangepast zijn aan de waarden en normen van de school of scholengroep.

Als laatste zien ze vooral nood aan een leerlingenversie van een tiental regels die zeker besproken moeten worden op 1 september. Het is dan ook onze bedoeling om een visietekst van ongeveer tien topics op te stellen die door de klastitularis kan voorgesteld worden aan het begin van het schooljaar. Daar kunnen afspraken en regels besproken worden rond sociale media en persoonlijk bezit van smartphone, tablet, enz. Daarnaast kunnen ook de kansen besproken worden van sociale media in de les bv. het oprichten van een Facebook-groep per klas, een Twitteraccount, enz. Scholen kunnen ook beslissen om deze visietekst op te stellen in samenspraak met directie, leerkrachten en leerlingen (social media team). Op deze manier is iedereen actief betrokken en zal men meer geneigd zijn om deze ook op te volgen.

Je vindt de volledige feedbackfiche achteraan onze bachelorproef als bijlage 7.9.

Sint-Pietersinstituut Gent⁴

Deze school vond dat onze handleiding een heel wetenschappelijk en onderbouwde indruk gaf. Ook zij gaven nog enkele werkpunten mee. Aangezien deze school reeds bezig is met het schrijven van een visietekst kwam onze handleiding op het juiste moment.

Volgende tips en opmerkingen krijgen we mee: zoeken naar voorbeelden van netiquette voor het onderwijs en niet enkel de focus leggen op voorbeelden uit de ondernemingswereld.

⁴ Sint-Pietersinstituut. (sd). Logo. Opgehaald van website van het Sint-Pietersinstituut Gent op 28 mei 2014: <http://www.sintpietersgent.be/humaniora/index.php>

Bij het downloaden en verspreiden van illegale software spreken we enkel over Apple-producten en niet over andere technologische apparaten:

- ✓ Bestaan er nog dergelijke voorbeelden?
- ✓ Hoe moeten scholen omgaan met leerlingen die een eigen laptop of smartphone gebruiken in de les?
- ✓ Hoever kan dit al gecontroleerd worden?
- ✓ Wat met het bewaren, beschadigen, omruilen van eigen materiaal?

Deze school geeft ons heel wat nieuwe denkpijlers mee om verder aan te werken. Het is aan ons om een zo gevarieerd mogelijk aanbod aan veranderingen tot stand te brengen. Nogmaals onze oprechte dank aan alle participerende scholen!

Ook deze feedbackfiche kan je achteraan terugvinden als bijlage 7.10.

4.10 Definitieve handleiding voor het creëren van een visietekst rond sociale media.

Na een grondige analyse van de feedbackfiches hebben we onze eerste versie van de handleiding verwerkt tot de definitieve handleiding met als titel: 'Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglement'.

Welke veranderingen hebben we concreet doorgevoerd?

We hebben bepaalde onderdelen aangevuld met nuttige achtergrondinformatie om bepaalde elementen nog meer te kaderen of te koppelen aan onderwijswetgeving. Daarnaast voegden we telkens een eigen voorbeeld toe dat scholen kunnen integreren in hun eigen visietekst rond sociale media.

Deze handleiding is voor scholen bijzonder geschikt om hun eigen visietekst rond sociale media uit te werken of te vervolledigen. Men kan een selectie maken van elementen die het best aansluiten bij de visie en het pedagogisch beleid van de school. Want nogmaals, elke school is uniek!

Je vindt onze definitieve handleiding achteraan terug als bijlage 7.2.

4.11 Leerkrachten – en leerlingenfiche sociale media op school

Uit de feedbackfiches en nagesprekken met directieleden werd duidelijk dat er vanuit scholen de vraag kwam om een leerkrachten - en leerlingenfiche op te stellen rond sociale media.

Hiervoor verwijzen wij je graag door naar de bijlage 7.3 achteraan onze bachelorproef.

5. Besluit

Nieuwe media, zoals Facebook of Twitter, zijn in onze huidige maatschappij steeds prominenter aanwezig. Onze leerlingen komen meestal dagelijks in contact met digitale snufjes of nieuwe social media tools, waardoor de vraag naar duidelijke afspraken en regels zich meer en meer opdringt. Het is één van de taken van de school om onze jongeren klaar te stomen voor deze snelgroeiende digitale maatschappij.

(Sociale media, sd)

De leerlingen moeten dus over de nodige mediavaardigheden beschikken om op een verantwoordelijke, respectvolle manier deel te nemen aan de maatschappij van de toekomst.

In het schoolreglement moeten er duidelijke regels en afspraken rond sociale media opgenomen worden, aangezien een grondig gefundeerd schoolreglement de relatie tussen de school, de leerlingen en de ouders bepaalt. Wij hebben geprobeerd om de school praktijkgerichte, nuttige richtlijnen aan te bieden, onder de vorm van een handleiding met als titel 'Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglement'.

Doorheen onze zoektocht merkten we op, dat er een grote vraag was naar praktijkvoorbeelden en achtergrondinformatie rond sociale media. We stellen vast dat de schoolreglementen zich vaak beperken tot enkele algemene richtlijnen of letterlijk overgenomen regels van het overkoepelende onderwijsnet. Tot slot merken we op dat de regels of afspraken over nieuwe media slechts in mindere mate aangepast worden aan het eigen opvoedingsproject van de school of de visie van de leerlingen.

Wij hopen van harte dat dit eindwerk scholen een hulp kan bieden bij het opstellen of perfectioneren van een eigen sociaalmediabeleid.

6. Bibliografie

- Aaken, J. v. (2014, Maart 5). *Twitter en Facebook in de les, hoe doe je dat?* Opgehaald van Didactief - opinie en onderzoek voor de schoolpraktijk: <http://www.didactiefonline.nl/deze-maand-in-didactief/47-uncategorised/11726-twitter-en-facebook-in-de-les-hoe-doe-je-dat>
- Afbeelding (sd). Opgeroepen op Mei 28ste, 2014, van Blog us cision: <http://blog.us.cision.com/wp-content/uploads/2009/12/SM-Policy-Image.bmp>
- Akkermans M., van den Bighelaar S. (oktober 2013). *Gebruik en gebruikers van sociale media*. Opgehaald van <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/06A12225-495E-4620-80F6-F2A53E819957/0/20131001b15art.pdf> op 29 januari 2014.
- Algemeen GSM-verbod op scholen niet haalbaar*. (2011, januari 31). Opgeroepen op november 17, 2013, van Het Laatste Nieuws: <http://www.hln.be/hln/nl/4124/Multimedia/article/detail/1215745/2011/01/31/Algemeen-gsm-verbod-in-scholen-niet-haalbaar.dhtml>
- Alphabet*. (sd). Opgeroepen op Mei 27ste, 2014, van Pkp: <http://www.pkp.in/gallery/var/resizes/Alphabet%20taught%20to%20kids%20nowadays.jpg?m=1313681263>
- Ammerlaan, T. (2014, Maart 14). *GLOG en Glogster voor het maken van posterpresentatie en blog*. Opgehaald van HAN: <http://blog.han.nl/onlineeducation/glog-en-glogster-voor-het-maken-van-posterpresentatie-en-blog/>
- Apps in de les. (sd). *Twitter gebruiken in de klas*. Opgehaald van Apps in de les op 2 juni 2014: <http://appsindeles.wordpress.com/2013/05/26/twitter/>
- Apestaartjaren. (2014, Mei 19). *De belangrijkste conclusies uit het onderzoek op een rijtje*. Opgeroepen op Juni 2, 2014, van [apestaartjaren.be](http://www.apestaartjaren.be): <http://www.apestaartjaren.be/nieuws/de-belangrijkste-conclusies-uit-het-onderzoek-op-een-rijtje>
- Arteveldehogeschool.(sd). *Logo*. Opgehaald van <http://ond.vsko.be/pls/portal/docs/1/313705.JPG> op 2 juni 2014
- Auteursrecht*. (sd). Opgehaald van Kruispuntbank wetgeving op 8 maart 2014: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1994063035&table_name=wet
- Awouters, V., Jans, R., Charlier, N., Smits, J., Boschmans, M., Borghs, M., . . . Castelein, E. (2010-2012). *De sociaal genetwerkte leraar*. Opgehaald van Associatie KU Leuven op 17/01/2014: <http://schoolofeducation.eu/sociaal-genetwerkte-leraar>
- BBC (Regisseur). (2010). *The classroom experiment* [Film].

- Beemt, A. v. (2014, mei 8). *Wetenschappelijk centrum lerarenonderzoek: netwerklere*n. Opgehaald van Slide share_open universiteit: <http://www.slideshare.net/AntoineSlideshare/zichtbaar-maken-leraren-en-netwerklere>
- Beemt, A. v. (2014). *Afbeelding wetenschappelijk centrum lerarenonderzoek: netwerklere*n. Opgehaald van Slide share_open universiteit: <http://www.slideshare.net/AntoineSlideshare/zichtbaar-maken-leraren-en-netwerklere>
- Belfius. (sd). Belfius Bank & Verzekeringen. Brussel, Vlaams Brabant, België.
- Belgacom. (sd). Belgacom. Brussel, Vlaams Brabant, België.
- Bestuurszaken . (sd). *Personeel - Deontologische code*. Opgehaald van Bestuurszaken, over de werking van de overheden in Vlaanderen op 17/01/2014: <http://www.bestuurszaken.be/deontologische-code>
- BIS 4000 digi(taal) lessen: hoe omgaan met auteursrechten? (2014, mei 29). Opgehaald van Klascement: <http://www.klascement.net/bis/auteursrechten/>
- Blomme, P., & Roegis, N. (2014, juni 2). Vacature deeltijds mediacoach 18/36 (m/v). College O.-L.V. - ten-Doorn, Oost-Vlaanderen, België.
- Bos, G.J. (2014, juni 1). *Crowdsourcing sociale media onderwijs* . Opgehaald van Slideshare: <http://www.slideshare.net/Gejebos/crowdsourcingsocialmediaonderwijs-090722070224-phpapp01>
- Bosher, M. (sd). Afbeelding IMEI nummer GSM. Opgehaald van imei.org op 29/01/2014: <http://imei.org/wp-content/uploads/imei.gif>
- Building community capacity. (sd). *KSF updates*. Opgehaald van Building community capacity op 18 mei 2014: <http://www.hces-online.net/health-visitors/index.php/homepage/why-health-visitors-why-now/80-latest-news-a-developments>
- CBPL. (2014, juni 1). *Privacy* . Opgehaald van Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer: <http://www.privacycommission.be/nl>
- Centraal Meldpunt Pesten. (sd). *Contact*. Opgehaald van Centraal Meldpunt Pesten op 2 juni 2014: <http://www.centraalmeldpuntpesten.org/contact/>
- College O.-L.-V.-ten-Doorn. (sd). Logo. Opgehaald van de website van College O.-L.-V.-ten-Doorn op 28 mei 2014: <http://www.coltd.be/>
- Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. (sd). *De Privacywet*. Opgehaald van Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer op 5 maart 2014: <http://www.privacycommission.be/nl/node/3908>
- Commissie bescherming persoonlijke levenssfeer. (sd). *Bewakingscamera's op school*. Opgehaald van onderwijs ik beslis.be: <http://onderwijs.ikbeslis.be/onderwijs-bewakingscamera-op-school>

- Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. (sd). *De Privacywet*. Opgehaald van Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer op 5 maart 2014: <http://www.privacycommission.be/nl/node/3908>
- Conradi, R. (2012, maart 2). *Makkelijke lesvoorbereiding met Weebly*. Opgehaald van op 2 juni 2014 Denk mee over het onderwijs van morgen. : <http://www.onderwijsvanmorgen.nl/makkelijke-lesvoorbereiding-met-weebly>
- Danova, T. (2013, augustus 30). *Our Forecast For Smartwatches*. Opgeroepen op mei 26, 2014, van <http://www.businessinsider.com/global-smartwatch-sales-set-to-explode-2014-3>
- Dehandschutter, W. (2009, januari 17). *Leerkrachten en leerlingen mogen (geen) vriendjes zijn op Facebook*. Opgehaald van Het Nieuwsblad op 2 juni 2014: <http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=GP7259LE1>
- De Bruyckere, P., & Smits, B. (sd). Opgehaald van X, Y of Einstein? geraadpleegd op 19.01.2014: <http://xyofeinstein.wordpress.com/about/>
- De Dames in Antwerpen. (2013-2014). *De Dames schoolreglement en pedagogisch project*. Opgehaald van www.idico.be: <http://www.idico.be/docs/reglement.pdf>
- De gecoördineerde grondwet*. (sd). Opgehaald van Kruispuntbank wetgeving op 8 maart 2014: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&table_name=wet&la=N&cn=1994021730
- De Lijn. (sd). Richtlijnen voor het gebruik van sociale media. Mechelen, Antwerpen, België.
- De Standaard. (2013, november 27). *Arteveldehogeschool weert horloges tijdens examens*. Opgehaald van De Morgen op 2 juni 2014: <http://www.demorgen.be/dm/nl/5401/Multimedia/article/detail/1747944/2013/11/27/Arteveldehogeschool-weert-horloges-tijdens-examens.dhtml>
- Denk mee over het onderwijs van morgen. (2014, Maart 12). *Toepassingen Weebly*. Opgehaald van Denk mee over het onderwijs van morgen: <http://www.onderwijsvanmorgen.nl/assets/ToepassingenWeebly.pdf>
- Dislike button. *Dislike button 8 mei 2014*. Facebook, http://www.photo-digital-electronic.com/wp-content/plugins/wp-o-matic/cache/3ee42_634383142207538498.jpg.
- Educatie en school. (2012, juni 3). *Studievaardigheden*. Opgeroepen op mei 29, 2014, van www.educatie-en-school.infonu.nl: <http://educatie-en-school.infonu.nl/studievaardigheden/98468-zo-voorkom-je-plagiaat.html>
- Edugo, Lochristi. (2013-2014). *Schoolreglement 2013 - 2014*. Opgehaald van www.edugo.be
- Edulex Wetgeving en omzendbrieven voor het Vlaamse Onderwijs*. (2013, september 2). Opgeroepen op april 9, 2014, van www.ond.vlaanderen.be: <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=12254#135336>

- Engelfriet, A. (2014, Maart 12). *Instagram eist fotogebruiksrecht, gebruikers maken ophef (goh)*. Opgehaald van Internetrecht door Arnoud Engelfriet: <http://blog.iusmentis.com/2012/12/21/instagram-eist-fotogebruiksrecht-gebruikers-maken-ophef-goh/>
- Erno Mijland. (sd). *Ideeënboek Sociale media in het onderwijs*. Opgehaald van <http://www.ernomijland.com/docs/smiho.pdf> op 20 mei 2014.
- Europees verdrag voor de rechten van de mens (privacy)*. (sd). Opgehaald van European court of human rights op 8 maart 2014: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FRA.pdf
- Facebook. Facebooklogo. *Galerie de logo*. Facebook, <http://www.logo00.com/logo-facebook/>.
- Facebook like thumb. *Facebook like thumb op 8 mei 2014*. Facebook, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/13/Facebook_like_thumb.png.
- Facebook, Dislike button. *Dislike button 8 mei 2014*. Facebook, http://www.photo-digital-electronic.com/wp-content/plugins/wp-o-matic/cache/3ee42_634383142207538498.jpg.
- Foong, L. (sd). *Social Media Frustration*. Opgehaald van Louishoong op 6 juni 2014: <http://www.louisfoong.com/wp-content/uploads/2012/06/social-media-frustration.jpg>
- Freinetatheneum De Wingerd Gent (2013 - 2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.dewingerdfreinet.be/>
- Freinetschool De Regenboog Turnhout. (2013 - 2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.freinetschoolderegenboog.be>
- Gert-Jan. (2014, Maart 5). *De goedkope smartwatch is niet alleen leuk maar ook erg handig*. Opgehaald van Edublogger: <http://www.edublogger.nl/telecom/de-goedkope-smartwatch-niet-alleen-leuk-maar-ook-erg-handig/>
- Glogster. Logo Glogster. *Glogster poster yourself*. Glogster, <http://www.mitchelldhs.com/graphics/logoGlogster.jpg>.
- GO. (sd). *Het schoolreglement 2013-2014*. Opgeroepen op november 17, 2013, van <http://www.hetatheneum.be/#main>: <http://www.hetatheneum.be/#main>
- Google glass*. (2014). Opgehaald van www.verkeersnet.nl: <http://www.verkeersnet.nl/tag/google-glass/>
- Groenendaalcollege Campus Sint - Jan Merksem. (2013-2014). *Schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.groenendaalcollege.be>
- Haren, S. V. (2014, mei 8). *6 manieren om delen via Sociale Media te stimuleren*. Opgehaald van Natural talent: <http://www.naturaltalent.nl/6-manieren-om-delen-via-social-media-te-stimuleren.html>
- Heilig Hartcollege Waregem. (2013 - 2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.collegewaregem.be/home/>

Het burgerlijk wetboek . (sd). Opgehaald van Kruispuntbank wetgeving op 8 maart 2014:
http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=1804032133

Het koninklijk atheneum Brussel. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van www.atheneumbrussel.be: <http://www.atheneumbrussel.be/>

Het koninklijk atheneum Gentbrugge. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van www.atheneumgentbrugge.be: <http://www.atheneumgentbrugge.be/>

Het koninklijk Atheneum Herzele. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van www.atheneum-herzele.be

Het koninklijk atheneum Vilvoorde. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.hetatheneum.be/#main>

Het koninklijk atheneum Sint-Niklaas. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.kasintniklaas.be>

Het koninklijk atheneum De Brug Vilvoorde. (2013 - 2014) *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.campusdebrug.be/>

Het koninklijk atheneum Zottegem (2013 - 2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.kaz.be/cms/>

Het Sint-Joriscollege Eindhoven. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van http://pcsintjoris.mwp.nl/home_joris.aspx7

Hoger Technisch Instituut Sint-Antonius. (2013 - 2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.htisa.be/>

Hoogwout, E. M. (2009). Traditioneel pesten versus cyberpesten.

Het strafwetboek. (sd). Opgehaald van Kruispuntbank wetgeving op 8 maart 2014:
http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1867060801&table_name=wet

ICT in het onderwijs. (2014, Maart 12). *Extra: polls maken met Poll Everywhere*. Opgehaald van ICT in het onderwijs: <http://icto.pxl.be/node/150>

Infografiek : jouw leerlingen op Facebook. (2013, oktober 6). Opgeroepen op april 2014, 8, van Klasse leraren: http://www.klasse.be/leraren/37669/wat-doen-jouw-leerlingen-op-facebook/?utm_source=Leraren&utm_campaign=5b65cd39bb-LD_2013-10-17&utm_medium=email&utm_term=0_b661ff641f-5b65cd39bb-417310745%20-%20.UoDfyfcVGM9

Instagram. (sd). *Logo Instagram*. Opgehaald van <http://www.logo00.com/logo-instagram/logo-instagram.jpg>

Instagram. (sd). *Logo en naam instagram*. Opgehaald van <http://rootzwiki.com/news/import4/d1f7c159e3111afa1cb588f1d199b4f1.png>

Instituut Mariaburcht Stevoort. (2013-2014). Visietekst omgaan met nieuwe media in het i-MaS. Hasselt, Limburg, België. (ontvangen via email via mevr. Reinhilde Achten)

Instituut Mariaburcht Stevoort. (2013-2014). *Omgang met nieuwe media in iMas*. Opgeroepen op mei 29, 2014, van www.i-mas.be: <http://www.i-mas.be/>

Instituut Mariaburcht Stevoort. (2013-2014). *Schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.i-mas.be/wp-content/uploads/2013/08/2013-2014-SCHOOLREGLEMENT-01-09-2013.pdf>

International Numbering Plans. (2001-2004). *Welcome at International Numbering Plans!* Opgehaald van International Numbering Plans op 29/01/2014: <http://www.numberingplans.com/>

iPhoneclub. (sd). *Dossier jailbreaken: waarom, voordelen en nadelen*. Opgehaald van iPhoneclub: De grootste iPhone-site van de Benelux op 16/01/2014: <http://icultu.re/12LtWTA>

IT Law Wiki. (sd). *Privacy settings definition*. Opgehaald van Wikia op 17/01/2014: http://itlaw.wikia.com/wiki/Privacy_settings

Jaan, V. A. (2014). *Didactief opinie en onderzoek voor de schoolpraktijk*. Opgeroepen op mei 28, 2014, van didactiefonline.nl: http://didactiefonline.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=11726:twitter-en-facebook-in-de-les-hoe-doe-je-dat&catid=47:uncategorised

Jan-Willem. (2011, december 22). *Wat is Twitter en hoe werkt Twitter?* Opgehaald van Techzine op 2 juni 2014: <http://www.techzine.nl/tutorials/375/wat-is-twitter-en-hoe-werkt-twitter.html>

Jouwweb.nl. (sd). *Whatsapp in het onderwijs*. Opgehaald van [Whats-app.jouwweb.nl](http://whatsapp.jouwweb.nl) op 2 juni 2014: <http://whatsapp.jouwweb.nl/whatsapp-gebruik-in-het-onderwijs>

KBC. (sd). Het beleid van KBC Groep inzake sociale media . Brussel, Vlaams Brabant, België.

Kennisplatform voor sociale media. (2014, juni 1). *Social media*. Opgehaald van Kennisplatform voor sociale media: <http://www.social-media.nl/>

Ketnet. (2013, november 8). *Wereldberoemd op Vine*. Opgehaald van Ketnet op 2 juni 2014: <http://www.ketnet.be/karrewiet/nieuws/8-november-2013-Vine>

Klasbord. (2014, maart 12). *Klasbord, de gratis social media tool voor het onderwijs!* Opgehaald van Klasbord: www.klasbord.nl

Klasbord. (sd). *Logo*. Opgehaald van http://sargasso.nl/wp-content/uploads/2013/11/Klasbord_Logo-test.png op 2 juni 2014

KlasCement.be. (2014, juni 2). Open leercentrum. Opgehaald van [KlasCement.be](http://users.skynet.be/middenschool.bellevue/0405%20Open%20leercentrum.htm): <http://users.skynet.be/middenschool.bellevue/0405%20Open%20leercentrum.htm>

Klasse leraren. (2013, februari 24). *Flipping the classroom zet de les op zijn kop*. Opgehaald van [www.klasse.be: http://www.klasse.be/leraren/31748/flipping-the-classroom-zet-de-les-op-zijn-kop/](http://www.klasse.be/leraren/31748/flipping-the-classroom-zet-de-les-op-zijn-kop/)

Klasse voor ouders. (sd.). Opgeroepen op april 9, 2014, van [www.klasse.be: http://www.klasse.be/ouders/20902/even-kijken-of-dit-mag/#.U0Uu6_I_vyS](http://www.klasse.be/ouders/20902/even-kijken-of-dit-mag/#.U0Uu6_I_vyS)

Lannoo Campus. (sd). Opgehaald van Lannoo Campus geraadpleegd op 19.01.2014: <http://www.lannoocampus.be/pedro-de-bruyckere>

Leerplan VVKSO - *informatie- en communicatietechnologie*.: LICAP - Brussel. D/2009/7841/048

Leyenaar, M., van Wijngaarden, E., & Fraanje, R. (2012). Kansen van sociale media voor de representatieve democratie. *Beleid en Maatschappij*, 39, 3.

LINC. (2014, Mei 30). *VSNG*. Opgehaald van LINC - Thuis in de kennismaatschappij: <http://www.linc-vzw.be/projecten/vsng>

LINC. (2014, mei 31). *Mediacoach - Een mediawijs traject voor professionelen* . Opgehaald van LINC: <http://www.linc-vzw.be/projecten/mediacoach-een-mediawijs-traject-voor-professionelen>

Loesje@loesje.nl. Schoolregels . *Regels en veiligheid*. <http://www.clv.nl/Leerlingen/Regelsenveiligheid/Veiligeregels.aspx>.

Marcinek, A. (2014, Maart 5). *The Future of Education as Seen Through Google Glass*. Opgehaald van Edutopia: <http://www.edutopia.org/blog/future-education-through-google-glass-andrew-marcinek>

Margareta-Maria-Instituut. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.mmikortemark.be/>

Masternewmedia_afbeelding. (2014, mei 8). Opgehaald van Plagiarism how to detect fight report unauthorized content repbulication: http://www.masternewmedia.org/Images/online_plagiarism_how_to_detect_fight_report_unauthorized_content_republication_id27558641_size485.jpg

Media Animation. (2014, mei 31). *Mediacoach 2014*. Opgehaald van Media Animation: <http://www.media-animation.be/MediaCoach-2014.html>

Microsoft. (sd). *Draadloos netwerk: in vijf stappen opgezet*. Opgehaald van Microsoft Zakelijk op 5 maart 2014: <http://www.microsoft.com/business/nl-nl/content/paginas/article.aspx?cbcid=113#>

Microsoft. (2014, juni 2). Safety en security center: wat is identiteitsdiefstal. Opgehaald van Microsoft: <http://www.microsoft.com/nl-be/security/resources/identitytheft-what-is.aspx>

Marian Merritt. (2014, juni 2). *Identiteitsdiefstal: een inleiding*. Opgehaald van Norton: <http://be-nl.norton.com/identity-theft-primer/article>

Mijn kind online, kennisnet. (sd). Sociale media. Opgeroepen op 28 november 2013 van <http://mijnkindonline.nl/publicaties/brochures/brochure-sociale-media-op-school>

Ministerie van Onderwijs en Vorming. (1898 - 2014). *Wijs in media*. Opgeroepen op maart 30, 2014, van klascement: <http://www.klascement.be/mediawijsheid/>

Ministerie van onderwijs. (10/05/2012) *Conceptnota mediawijsheid*. Opgehaald van <http://www.ond.vlaanderen.be/ict/beleid/conceptnota-mediawijsheid.pdf> op 20 mei 2014

Moekotte, P. (2014). *Sociale media middel voor participatief leren*. Opgeroepen op maart 30, 2014, van Scribd: <http://nl.scribd.com/doc/47681676/Sociale-media-middel-voor-participatief-leren-P-Moekotte>

Mofidi, H. Learn about netiquette before sending your first PM. *Netiquette rules of the road* . Mofidili op 8 mei 2014, <http://mofidili.com/?p=5300>.

narenkatakam. (2009, september 28). *The Crowdsourcing Process in eight steps*. Opgeroepen op mei 12, 2014, van www.brandequate.wordpress.com: <http://brandequate.wordpress.com/>

Nederlandse encyclopedie. (2014). Opgeroepen op mei 12, 2014, van www.encyclo.nl: <http://www.encyclo.nl/begrip/copyright>

Onbekend. Plagiarism how to detect fight report unauthorized content repbulication. 8 mei 2014. Masternewmedia, http://www.masternewmedia.org/Images/online_plagiarism_how_to_detect_fight_report_unauthorized_content_republication_id27558641_size485.jpg.

OLVcollege. (sd). Logo. Opgehaald van de website OLVCollege op 28 mei 2014: <http://grotenberge.olvcollege.be>

Onbekend. Social media team. 8 mei 2014. Military missions, <http://www.military-missions.org/wp-content/uploads/2011/07/Social-Media-Team.jpg>.

Onderwijs Vlaanderen. (2014, mei 30). *Auteursrechten in onderwijs: Uitzonderingen op het auteursrecht*. Opgehaald van Onderwijs Vlaanderen.

Onderzoek laat zien hoe tieners sociale media inzetten voor school en hobby's. (2014, Maart 5). Opgehaald van Kennisnet: <http://www.kennisnet.nl/themas/mediawijsheid/onderzoek-samen-leren-tieners-en-sociale-media/>

Onze-Lieve-Vrouwlyceum Gent. (2013 - 2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.lyceumgenk.be>

Open Leercentrum. (sd.). Opgeroepen op mei 26, 2014, van KlasCement.net: <http://users.skynet.be/middenschool.bellevue/0405%20Open%20leercentrum.htm>

Peeters, B. (sd). *Populariteit sociale media*. Opgeroepen op Mei 15de, 2014, van [Vrmrapporten.be](http://www.vrmrapporten.be): <http://www.vrmrapporten.be/rapporten/mediaconcentratie-2013/3144-populariteit-sociale-media>

Peeters, B. (2014, Mei). *Belgian Social Media Monitor - Mei 2014*. Opgeroepen op Mei 17de, 2014, van bvl.blogspot.com: <http://2.bp.blogspot.com/>

NWC3tmFcoT8/U2a6N4V9lrI/AAAAAAAAAJeA/HxxZCv7Obz4/s1600/bsmm-201405-volume1.jpg

Phone House. (2013). *De voordelen van smartwatches*. Opgeroepen op mei 26, 2014, van [www.phonehouse.nl: http://www.phonehouse.nl/smartwatches-voordelen/](http://www.phonehouse.nl/smartwatches-voordelen/)

Phone House. (2013). *Wat kan ik met een smartwatch?* Opgeroepen op mei 26, 2014, van [phonehouse.nl: http://www.phonehouse.nl/smartwatches/](http://www.phonehouse.nl/smartwatches/)

Pinterest. Pinterest logo. *Pinterest*. Pinterest, <http://dominickcosta.com/wp-content/uploads/2013/09/pinterest-logo.jpg>.

PIVA Oudenaarde. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://stagescholen.augent.be/piva-oudenaarde/>

Plazilla. (sd). *Wat is instagram?*. Opgehaald van <http://plazilla.com/page/4295020263/wat-is-instagram-en-waarom-is-het-zo-leuk> op 2 juni 2014

Politie.nl. (2014, April 9). *Pingen, whappen, tweeten, taggen en likken. Sociale media en schoolveiligheid*. Opgehaald van Kennisnet: http://www.kennisnet.nl/fileadmin/contentelementen/kennisnet/mbo/Actueel/Bestanden/13_05_13_Sociale_Media_en_Schoolveiligheid.pdf

Read my lips. (sd). Opgehaald van Read my lips, geraadpleegd op 19.01.2014: <http://www.readmylips.be/nl/sprekers/pedro-de-bruyckere>

Redactie. (2011, januari 31). *Algemeen gsm-verbod in scholen niet haalbaar*. Opgeroepen op april 17, 2014, van Het Laatste Nieuws: <http://www.hln.be/hln/nl/4124/Multimedia/article/detail/1215745/2011/01/31/Algemeen-gsm-verbod-in-scholen-niet-haalbaar.dhtml>

Reprobel. (2014, mei 30). *Evenredige vergoeding (vergoeding evenredig aan het aantal kopieën)*. Opgehaald van Reprobel - fostering creativity: <http://www.reprobel.be/nl/faq.html>

Reeves, T. (2013, november 5). *Make Money on the Internet? Get on the Bike and Ride!* Opgehaald van Futuristic Retirement op 5 maart 2014: <http://bea-terryreeves.com/bicycle/>

Robxead. (2012, november 6). *Wat is Pinterest. De social media sensatie, het digitale prikbord*. Opgehaald van Plazilla op 2 juni 2014: <http://plazilla.com/page/4295019994/wat-is-pinterest-de-social-media-sensatie-het-digitale-prikbord>

Robxead. (2013, juni 20). *Wat is Vine, de nieuwe gratis hit app voor het delen van filmpjes op Android, iPad en iPhone*. . Opgehaald van Plazilla op 2 juni 2014: <http://plazilla.com/page/4295020272/wat-is-vine-de-nieuwe-gratis-hit-app-voor-het-delen-van-filmpjes-op-android-ipad-en-iphone>

Samenwerken.nu. (2014, juni 1). *Twee vormen van crowdsourcing*. . Opgehaald van samenwerken.nu: <http://samenwerken.nu/twee-vormen-van-crowdsourcing> op 25 mei 2014.

- Selhorst, K. (2014, Mei 30). *Mediawijs met de mediacoach*. Opgehaald van Slideshare:
<http://www.slideshare.net/KarolienSelhorst/mediawijs-met-de-mediacoach>
- Simons, PRJ (2010). *Leren gaat om verbinden. Leren is geen plicht maar een kans*. Mediacoach, vaktijdschrift over jeugd en mediawijsheid, 2, 15-18.
- Sociale media*. (sd). Opgeroepen op Mei 29ste, 2014, van Pimpyourcareer:
<http://www.pimpyourcareer.nu/wp-content/uploads/2014/02/Social-media-300x225.png>
- Schoondorp, M. (2014, mei 8). *Sociale media en de kansen voor het onderwijs*. Opgehaald van Winkwaves: http://winkwaves.com/files/TS_Social_Media_apr2010.pdf
- Schoondorp, M. (2010). Social media en de kansen voor het onderwijs. *Rapport SURFnet/Kennisnet-Simons, PRJ (2010). Leren gaat om verbinden. Leren is geen plicht maar een kans. Mediacoach, vaktijdschrift over jeugd en mediawijsheid, 2, 15-18.*
- Sint-Janscollege Gent. (2013 - 2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://humaniora.sjc-gent.be>
- Sint-Jozefinstituut Essen. (2013 - 2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.stjozefasoessen.be>
- Sint-Laurensinstituut. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van www.slso.sint-laurens.be:
<http://slso.sint-laurens.be/>
- Sint-Laurensinstituut Zelzate. (sd). Logo. Opgehaald van de website Sint-Laurensinstituut op 28 mei 2014: <http://slso.sint-laurens.be/>
- Sint-Pietersinstituut. (sd). Logo. Opgehaald van website van het Sint-Pietersinstituut Gent op 28 mei 2014: <http://www.sintpietersgent.be/humaniora/index.php>
- Sint-Teresiacollege Eksaarde. (2013 - 2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.vlot-stc.be>
- SiteOptimo. (sd). *Wat is netiquette?* Opgehaald van SiteOptimo op 17/01/2014:
<http://www.siteoptimo.com/wat-is/netiquette>
- Smid, E. (2011). *Esthersmid*. Opgeroepen op maart 30, 2014, van Sociale Media in het onderwijs:
<http://www.esthersmid.nl/Portfolio/artikel/sociale-media-in-het-onderwijs>
- Stammer. (sd). *Westendse blik op Middelkerke*. Opgehaald van Seniorennet op 5 maart 2014:
<http://users.skynet.be/Stam/lefevere/Blog/BewakingscameraPictogram.jpg>
- Stappenplan*. (sd). Opgeroepen op Mei 28ste, 2014, van Caritasenco: <http://www.caritasenco.nl/wp-content/uploads/2011/12/stappenplan1.png>
- Stedelijk onderwijs van Oostende. (2004-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van www.soo.be:
<http://www.soo.be/index.php?page=38>

- Stedelijk onderwijs Antwerpen. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van www.stedelijkonderwijs.be/secundair
- Steinerschool Brugge. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van www.steinerschoolbrugge.be: <http://www.steinerschoolbrugge.be/>
- Steinerschool De Zonnewijzer Leuven. (2013 - 2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.steinerschoolleuven.be/>
- Surowiecki, J. (sd). The wisdom of crowds. *The wisdom of crowds*. James Surowiecki, <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/9/95/Wisecrowds.jpg>.
- Stroobants, B. (2014, juni 2). *Phishing en Pharming*. Opgehaald van Prezi: <http://prezi.com/ybhuwewjpvt/phishing-and-pharming/>
- Tankink, S. (2013). Preventie-en interventie strategieën van leraren tegen cyberpesten: een onderzoek naar preventie-en interventie strategieën van leraren tegen cyberpesten op middelbare scholen in Nederland.
- Teitler, & P. (2013). *Lessen in orde: Handboek voor de onderwijspraktijk*. Bussum: Coutinho.
- Terms of service Instagram. (2014, Maart 12). *How to Download Your Instagram Photos and Kill Your Account*. Opgehaald van WIRED: <http://www.wired.com/gadgetlab/2012/12/how-to-download-your-instagram-photos-and-kill-your-account/?cid=4994284>
- Twitter. Twitterlogo. *Réseaux sociaux*. Twitter, <http://www.avousleweb.com/blog/reseaux-sociaux/comment-booster-votre-site-avec-twitter/>.
- Twitter. Vine logo. *Vine* . Twitter, https://vine.co/static/images/trademark_logo.gif.
- Universiteit Twente. (2014, april 29). *Samenvatting APA-regels*. Opgehaald van Universiteit Twente op 2 juni 2014: <http://www.utwente.nl/psy/afstudeerweb/Formulieren/050426%20samenvatting%20APA/>
- UPC, Mijn digitale wereld, e.a. (sd) Sociale media!? Opgeroepen op 28 november 2013 van <http://www.welmoet.nl/index.php/upc/upc-sociale-media-brochure/>
- Van Cise, E. (2014, april 16). *Keeping up with your social media marketing platform* . Opgehaald van Gladiator's pen op 5 juni 2014: <http://gladiatorspen.blogspot.be/2014/04/keeping-up-with-your-social-media.html>
- Van den Biggelaar. (Rotterdam, juni 2012) *Master thesis: social media in het middelbaar beroepsonderwijs, universiteit Twente*. Opgehaald op http://essay.utwente.nl/62297/1/MSc_Biggelaar_van_den_M._-_S0111376.pdf op 28 november 2013
- Van der Zee, F. (2012). *Analyseplan*. Opgehaald van hulpbijonderzoek: <http://www.hulpbijonderzoek.nl/analyseplan/>
- Vakgroep conomie. (2011-2012). Economie Project 1. Arteveldehogeschool.

- Vakgroep pedagogische wetenschappen. (2013-2014). *Praktijk 3.1 (semester 5)*. Gent: Arteveldehogeschool Bachelor in het secundair onderwijs.
- Vandebosch, H., Van Cleemput, K., Mortelmans, D., & Walrave, M. (2014, mei 26). Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA (Brussel). Opgehaald van Vrije Universiteit Brussel (vub): <http://wise.vub.ac.be/fattac/mios/Eindrapport%20cyberpesten%20viwta%202006.pdf>
- Vandoninck, S. (2013, Oktober 6). Opgehaald van Klasse.be: http://www.klasse.be/leraren/37669/wat-doen-jouw-leerlingen-op-facebook/?utm_source=Leraren&utm_campaign=5b65cd39bb-LD_2013-10-17&utm_medium=email&utm_term=0_b661ff641f-5b65cd39bb-417310745%20%20.UoDfYfcVGM9
- Vecht, M., & Oudemans, L. (sd). *De beste tips tegen tijdnood: nice-to-know*. Opgehaald van Timemanagementkalender op 5 maart 2014: <http://timemanagementkalender.com/983/nice-to-know/>
- Verkeersnet. (2014, Maart). *Onderzoek naar mogelijkheden Google Glass voor ov-reizigers*. Opgehaald van Verkeersnet: <http://www.verkeersnet.nl/10222/hermes-radboud-onderzoekt-mogelijkheden-google-glass-ov-reizigers/>
- Vlaamse overheid. (2007, oktober). *Nota rondetafel: beroepsgeheim en ambtsgeheim binnen onderwijs*. Opgehaald van Centra voor leerlingenbegeleiding op 16/01/2014: http://www.ond.vlaanderen.be/clb/CLB-medewerker/AG_BG.htm
- Vlaamse Overheid. (sd). *Auteursrechten in het onderwijs: Tekst en Beeld*. Opgehaald van Auteursrechten in het onderwijs op 16/01/2014: <http://www.ond.vlaanderen.be/auteursrechten/Tekst%20en%20Beeld/>
- Vlaamse Overheid. (sd). *Voet @ 2010*. Opgeroepen op 1 juni 2014 van <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/publicaties/voet/voet2010.pdf>
- Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs.(31/01/2011). *Mededeling 'Scholen en de nieuwe media M-VVKSO-2011-009*. Opgehaald van <http://ond.vvkso-ict.com/vvksosites/UPLOAD/2011/M-VVKSO-2011-009.pdf> op 20 mei 2014.
- Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs.(25/09/2013). *Mededeling Onderwijs en informatietechnologie M-VVKSO-2013 - 031*. Opgehaald van <http://ond.vvkso-ict.com/vvksosites/UPLOAD/2013/M-VVKSO-2013-031.pdf> op 20 mei 2014
- VVKSO. (2014, juni 1). 2009/048- Leerplan geldig voor het vak Informatie- en communicatietechnologie. Opgehaald van VVKSO: <http://ond.vvkso-ict.com/vvksomainnieuw/leerplanpubliek.asp?NR=2009%2F048>
- Vrij katholiek onderwijs Opwijk. (2013 - 2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.vko.be>

- Vrij Technisch Instituut Kontich. (2013-2014). *Het schoolreglement*. Opgehaald van <http://www.vtikontich.be>
- VRT Start-up. (2014). *Ninjanieuws*. Opgehaald van beta.ninjanieuws.be: <http://beta.ninjanieuws.be/>
- VRT. (sd.) *Taalnet*. Opgehaald van http://www.vrt.be/taal/search/apachesolr_search/.
- VSK: Vlaamse scholierenkoepel. (2014, mei 16). *Absurde schoolregels*. Opgehaald van Vlaamse scholierenkoepel: <http://www.scholierenkoepel.be/daad/tips/tip/absurde-schoolregels>
- Vrmrapporten. (sd). Opgehaald van [Vrmrapporten.be](http://www.vrmrapporten.be) geraadpleegd op 20.01.2014: <http://www.vrmrapporten.be/rapporten/mediaconcentratie-2012/3144-populariteit-sociale-media>
- Wateren, D. v. (2012, februari 4). *Crowdsurfing in het onderwijs : hoe je goed, snel en goedkoop verbeteringen kan doorvoeren*. Opgeroepen op mei 12, 2014, van www.dickvanderwateren.nl: <http://dickvanderwateren.nl/2012/02/04/crowdsourcing-in-het-onderwijs-hoe-je-goed-snel-en-goedkoop-verbeteringen-kunt-doorvoeren/>
- Weebly. Weebly logo. *Weebly*. Weebly, http://www.birminghamdevelopment.com/weebly_logo_copy.jpg.
- Whatsapp. Logo Whatsapp. *Tabletgui*informatie- en communicatietechnologiede logo's. Whatsapp, <http://tabletguide.tabletguidenl.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2012/04/WhatsApp-logo-android-tablet.png>.
- Whatsapp. (sd). *logo*. Opgehaald van <http://www.anbo.nl/sites/default/files/imagecache/main-image-707x217/main-images/whatsapp.jpg?1380545610>
- Wikipedia. (2013, augustus 6). *International Mobile Equipment Identity*. Opgehaald van Wikipedia op 16/01/2014: http://nl.wikipedia.org/wiki/International_Mobile_Equipment_Identity
- Wikipedia. (sd). *Socialnetwerksite*. Opgehaald van Wikipedia op 17/01/2014: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Sociaalnetwerksite>
- Wikipedia. (2014, juni 2). *Pharming (internet)*. Opgehaald van Wikipedia: [http://nl.wikipedia.org/wiki/Pharming_\(internet\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Pharming_(internet))

7. Bijlagen

7.1 Eerste versie handleiding.

(Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglementen)

7.2 Definitieve handleiding.

(Afspraken rond sociale media integreren in het schoolreglementen)

7.3 Leerkrachten – en leerlingenfiche: sociale media op school.

7.4 Raster scholen.

7.5 Raster ondernemingen.

7.6 Evaluatiefiche scholen.

7.7 Feedbackfiche College Onze-Lieve-Vrouw Ten Doorn te Eeklo.

7.8 Feedbackfiche Onze-Lieve-Vrouwcollege te Zottegem.

7.9 Feedbackfiche Sint-Laurensinstituut te Zelzate.

7.10 Feedbackfiche Sint-Pietersinstituut te Gent.